

JOAN PERERA I PARRAMON

CONTRIBUCIÓ A L'ESTUDI DE LES PREPOSICIONS
EN EL *TIRANT LO BLANCH* (PRIMERA PART)

INTRODUCCIÓ

Presento en aquest article¹ els resultats d'un estudi descriptiu dels usos de les preposicions *a*, *ab* i *en* en el *Tirant lo Blanch* realitzat a partir d'un material elaborat informàticament.

A la primera part s'analitzen detalladament les quatre qüestions sintàctiques següents: (a) l'ús de la preposició *a* en els complements directes referits a persona; (b) la construcció anomenada per J. Bastardas «per sarraïns a preïcar»; (c) les diferències i similituds entre les estructures «*al* + infinitiu» i «*en* + infinitiu» amb valor temporal; i (d) els casos d'alternança o interferència entre les preposicions *a*, *ab* i *en* tant en les determinacions de lloc com en els altres casos. Les dades que ofereix el *Tirant* en aquests quatre apartats són molt interessants i en alguns casos no coincideixen amb les afirmacions dels manuals i diccionaris històrics.

A la segona part es presenten els usos generals de les preposicions *a*, *ab* i *en* en el *Tirant*; s'hi descriuen els diversos usos de les preposicions des d'un punt de vista funcional (usos sintàctics en què intervenen) i des d'un punt de vista semàntic (diferents valors que tenen). Els

1. Aquest article, dividit en dues parts la segona de les quals apareixerà en el proper número d'aquesta mateixa revista, reproduïx amb algunes esmenes i modificacions la primera i la tercera parts de l'estudi que, amb el mateix títol, vaig presentar com a tesi de llicenciatura a la facultat de Filologia de la Universitat de Barcelona el mes de febrer de 1985. Vull deixar constància aquí del meu agraïment al doctor Joaquim Rafel per les seves orientacions i el seu ajut en l'elaboració de la tesi.

diversos casos es presenten agrupats per funcions sintàctiques i, dins de cada funció, quan s'escau, per significats. Així, per exemple, en el cas de la preposició *a*, s'hi diferencien els apartats següents: determinacions circumstancials, complements indirectes, complements directes, complements predicatius, complements agents, subjectes, complements del nom i complements de l'adjectiu; i, dins alguns d'aquests apartats, s'especifiquen els valors semàntics de la preposició *a* (per exemple, dins l'apartat de les determinacions circumstancials, es distingeixen els valors locatius, els temporals, els finals, els modals, etc.). Cal tenir present que no s'hi inclouen els casos que apareixen en el *Tirant* d'usos preposicionals lexicalitzats, bé sigui com a règims verbals, bé com a components de perífrasis verbals, bé com a integrants de locucions prepositives, conjuntives o adverbials, casos en què les preposicions no tenen una significació independent de l'element o elements amb els quals estan unides.

Per a la realització del treball m'he basat en l'edició experimental de les *Concordances del Tirant lo Blanch*, obtingudes en el projecte «Prospecció Automatitzada de Textos Catalans».² La utilització d'aquestes concordances m'ha permès de realitzar un estudi amb una garantia d'exhaustivitat altrament impossible d'aconseguir, ja que he pogut tenir en compte i classificar totes les ocurrències de les preposicions *a*, *ab* i *en* del *Tirant* (10242 de la preposició *a*, 4548 de la preposició *ab* i 7994 de la preposició *en*). La garantia d'exhaustivitat és, precisament, un dels grans avantatges que la utilització dels mitjans informàtics ofereix als estudiosos de la llengua; a més, el treball a partir de les llistes de les concordances és incomparablement més ràpid, còmode i segur que el sistema de fitxes anotades manualment, sobretot en una obra de la complexitat i la vastitud del *Tirant*.

A falta d'una edició crítica del *Tirant*, he pres com a text de referència el de l'edició prínceps, segons l'exemplar que es conserva a The Hispanic Society of America, de Nova York, del qual hi ha, des de fa molts anys, una edició facsímil;³ aquest text és, a més, el que reproduïen les concordances a partir de les quals he treballat.

2. Projecte d'investigació d'informàtica lingüística dirigit per J. Rafel i T. Cabré, que es realitzà a la facultat de Filologia de la Universitat de Barcelona.

3. [J. Martorell i M. J. de Galba] *Tirant lo Blanc*, Nova York, 1967.

En el cos del present treball reproduceixo moltes frases del *Tirant* per a il·lustrar els diferents usos de les preposicions que hi estudio. He procurat que els exemples fossin complets, és a dir, que oferissin un context suficient per a veure'n l'estructura sintàctica i comprendre'n el significat, i que, en el seu conjunt, reflectissin la llengua del *Tirant* en tota la seva diversitat. És per això que, d'una banda, no he estalviat espai a l'hora de reproduir els fragments escollits i, d'una altra, he seleccionat exemples de totes les parts de l'obra (des de les «Rúbriques» fins al «Colofó») i de tots els estils i temes (diàlegs, discursos, fragments narratius; temes amorosos, cavallerescs, bèl·lics, religiosos, etc.).

En la transcripció dels exemples segueixo fidelment el text de l'edició prínceps segons l'exemplar de Nova York. D'acord, però, amb les normes de la col·lecció «Els Nostres Clàssics», comunament acceptades en l'àmbit de la filologia catalana, desenvolupo les abreviatures; regularitzo l'ús de les majúscules, el de *v* i *u*, i el de *j* i *i*; incorpore els signes de puntuació, l'apòstrof, el guionet, els accents, la dièresi i el punt volat de les eles geminades segons l'ús del català modern;⁴ també segueixo la llengua actual en la unió i en la separació dels mots; i, finalment, indico amb un punt volat les elisions que avui no tenen representació gràfica i els casos d'aglutinació de les partícules pronominals *y* i *u* amb el mot anterior. D'altra banda, incloc entre claudàtors les lletres que no figuren a l'original, però que considero que cal restituir-hi (per exemple: «soptosam[en]t»), i entre parèntesis els mots que no corresponen al fragment reproduït, però que hi afegeixo per a facilitar-ne la comprensió (per exemple: «hom pot (ab la spasa) matar e nafrar a dues parts»); indico també entre parèntesis l'omissió d'algun mot o mots no necessaris per a la comprensió del fragment (per exemple: «us prech (...) que foragiteu de vosaltres tota temor»).

He confrontat en tots els casos el text reproduït amb el del facsímil de l'exemplar que es conserva a la Biblioteca Universitària de Valèn-

4. Quant als signes de puntuació, segueixo, en general, la puntuació establerta per M. de Riquer en les seves edicions (concretament, en la de l'editorial Ariel de 1979). Sobre els problemes que planteja l'accentuació a la moderna de textos del domini lingüístic occidental, vegeu la introducció de G. Colon als *Furs de València*, vol. I, Barcelona, 1970, pp. 82-83 i la de J. Veny al «Regiment de preservació de pestilència» de Jacme d'Agramont (s. XIV), Tarragona, 1971, p. 42.

cia⁵ i amb el de l'edició de M. de Riquer de 1979. En els casos en què hi ha discrepància entre els textos dels dos exemplars de l'edició prínceps o entre la interpretació de M. de Riquer i la meua, ho faig constar en nota a peu de pàgina.⁶

Per a la localització dels exemples dono en tots els casos dues referències, que van entre parèntesis al final dels fragments reproduïts. La primera expressa la localització del fragment en l'edició prínceps i consta de tres elements separats per un punt: la primera xifra (o, en algun cas, lletra) indica el 'capítol' (en els casos en què hi apareix una lletra cal interpretar-ho de la manera següent: R = rúbriques, D = dedicatòria, P = pròleg i C = colofó);⁷ la segona xifra indica la 'columna dins el capítol'; i la tercera xifra indica la 'línia dins la columna', començant a comptar sempre per dalt. La segona referència expressa la localització del fragment en l'edició de M. de Riquer de 1979⁸ i consta de dues xifres separades per un punt: la primera indica la 'pàgina' i la segona la 'línia dins la pàgina'. Així, per exemple: (283.2.35, 804.6) significa que el fragment en qüestió es troba al capítol 283, columna 2, línia 35 de l'edició prínceps i a la pàgina 804, línia 6 de l'edició esmentada de M. de Riquer.

LA PREPOSICIÓ «A» I EL COMPLEMENT DIRECTE

És prou conegut de tothom que les llengües romàniques presenten característiques diferents pel que fa a l'estructura del complement directe. Mentre que en francès i en la major part de l'occità i de l'italià aquest complement, tant si és de persona com si és de cosa, no porta preposició, en castellà i en romanès es diferencien els dos tipus de complement: va precedit de preposició quan és de persona (*a* en castellà i *p[r]e* en romanès) i sense preposició en els altres casos. Les altres

5. J. Martorell i M. J. de Galba, *Tirant lo Blanch*, València, 1978.

6. Quant a les diferències de puntuació entre la interpretació de M. de Riquer i la meua, només anoto els casos en què les divergències són importants.

7. Entenc per 'colofó' la part del text que hi ha a continuació de l'últim capítol (el 487), després de l'expressió «Deo gratias».

8. Utilitzo aquesta edició per a les referències perquè, actualment, és la més assequible i manejable.

llengües romàniques —portuguès, català, retoromànic i sard— així com alguns dialectes occitans i italians presenten una situació intermèdia, no uniforme i en molts casos no ben determinada.⁹

Quant al català, gairebé tots els filòlegs estan d'acord a afirmar que l'ús de la preposició *a* davant el complement directe de persona és poc freqüent en la llengua medieval, on es limita a aparèixer en uns casos concrets, i que s'ha anat generalitzant en els textos posteriors per influència del castellà.

P. Fabra, en la *Gramàtica de la llengua catalana* de 1912, escriu: «Ya en lo antiguo aparece algunas veces la preposición *a*, sobre todo cuando el complemento es un pronombre. (...) También se encuentra algunas veces empleada la preposición *a* con los complementos nominales (...); pero la construcción sin *a* es incomparablemente la más usada».¹⁰ I en una *Conversa* de l'any 1920 afegeix: «La influència castellana ha estat causa d'una inversió en l'ús de les dues construccions antigues: el català antic construïa normalment el complement directe sense la preposició *a*; el català escrit actual el construeix habitualment amb aquesta preposició».¹¹

9. Sobre l'origen i la distribució de l'ús de la preposició *a* (i també *p[r]e*) davant el complement directe de persona, vegeu H. Meier, «Sobre as origens do acusativo preposicional nas línguas românicas», *Ensaïos de Filologia Românica*, Lisboa, 1948, pp. 115-164; R. Lapesa, «Los casos latinos: restos sintácticos y sustitutos en español», *Boletín de la Real Academia Española de la Lengua*, XLIV (1964), pp. 57-105, esp. pp. 76-82; i G. Rohlf, «Autour de l'accusatif prépositionnel dans les langues romanes», *Revue de Linguistique Romane*, XXXV (1971), pp. 312-334, esp. pp. 328-333.

10. P. Fabra, *Gramàtica de la llengua catalana*, edició facsímil, Barcelona, Edicions Aqua, 1982, § 122.

11. P. Fabra, *Converses filològiques*, edició crítica de J. Rafel (Barcelona, 1983-1984), vol. I, p. 116. Contrasta, aquesta opinió de P. Fabra sobre el pes de la influència castellana en l'ús de la preposició en català, amb la que expressava ell mateix l'any 1906 en el I Congrés Internacional de la Llengua Catalana, com a esmena a la comunicació de M. Costa sobre «La preposició *a* en l'acusatiu». Aquest, amb més passió que erudició, seguint les passes d'A. Alcover, sostenia que «l'ús de la preposició *a* en l'acusatiu (quan se tracta de persona, nom propi o personificació) pertany únicament al castellà; constitueix una anomalia, confonent dues relacions tant distintes com les del datiu y l'acusatiu; finalment es contrari a la tradició llegítima de la llengua catalana: per tot lo qual no s'hi pot admetre més» (*Primer Congrés Internacional de la Llengua Catalana*, Barcelona, 1908, p. 119). P. Fabra hi presentà l'esmena següent: «La preposició *a* ha d'emplearse devant

A. Par, en estudiar la prosa de Bernat Metge, afirma: «Lo règim directe es lo successor romànic del acusatiu verbal llatí, y es apellat talment per anar lligat al verb per juxtaposició, sens mitjà de preposició alguna. (...) En català modern jamay lo règim directe porta la preposició 'a', quan aquell es un nom. Mes ab los pronoms personals tònichs s'hi es introduhida, sens dubte per influencia castellana; barbarisme qui es acceptat, àdhuc per qualques gramàtics. Metge, però, no introduheix aytal preposició, ni ab noms ni ab pronoms personals».¹²

Entre els usos que el *Diccionari Català-Valencià-Balear* (DCVB) assigna a la preposició *a* es troba el següent: «També s'empra [la preposició *a*] per indicar l'acusatiu, o sia el règim directe dels verbs; i en tal ús cal distingir tres casos: (a) Quan l'acusatiu s'anteposa al verb, va sempre precedit de la preposició, fora quan és un pronom àton (...). (b) També s'usa sempre la preposició quan l'acusatiu ja està d'abans enunciat per mitjà d'un pronom, tant en les oracions de verb transitiu com en les de verb reflexiu (...). (c) Quan l'acusatiu va darrera el verb i no està indicat prèviament de cap pronom, la usança més castissa és de suprimir la preposició (...). Però ja en la llengua antiga trobam qualche cas d'acusatiu amb preposició, si el complement és un pronom o nom de persona».¹³

J. Coromines, en comentar alguns casos de complements directes preposicionals que apareixen a les *Vides de sants rosselloneses*, precisa: «El complement directe només es construeix amb la preposició *a* en el català genuí, antic o modern, quan el complement és un pronom personal tònic, o quan el complement segueix immediatament el subjecte, sense intercalació del verb, especialment en les locucions recíproques del tipus *l'un a l'altre*».¹⁴

dels pronoms personals tònic (mi, tu, nosaltres, vosaltres, ell, ella, ells, elles) i en alguns altres casos. No's pot considerar el seu ús en l'acusatiu com un castellanisme, sinó que'l castellà hi ha donat una major extensió que les altres llengües, ja que's troven aplicacions de la *a* en els dialectes d'Itàlia com el sicilià, calabrès i romà; se trova aplicat en la Engadina y en el llenguatge rumanès parlat en les boques del Danubi» (*ibid.*, p. 123).

12. A. Par, *Sintaxi catalana segons los escrits en prosa de Bernat Metge* (1398), Halle, Saale, 1923, §§ 406 i 409.

13. A. M. Alcover i F. de B. Moll, *Diccionari Català-Valencià-Balear*, Palma de Mallorca, 1968-1975, s.v. *a* (I, 3a).

14. J. Coromines, *Lleures i converses d'un filòleg*, Barcelona, 1971, p. 330.

I, finalment, F. de B. Moll, en la *Gramática histórica catalana*, resumeix la qüestió de què tractem amb els mots següents: «Por regla general el verbo se une con su complemento directo asindéticamente, tanto si el complemento es de cosa como si es de persona (...). En el catalán hablado moderno es frecuente el uso de la preposición *a* para introducir el complemento directo de persona; este uso es de influencia castellana, poco conocido entre la gente menos ilustrada y evitado cuidadosamente en la lengua literaria. En la antigua es muy poco frecuente».¹⁵

De les dues afirmacions en què coincideixen tots aquests filòlegs, deixaré de banda la que fa referència a la influència castellana en l'origen o en la generalització de l'ús de la preposició *a* davant el complement directe de persona en català: no és l'objectiu d'aquest estudi, que se centra en l'anàlisi de les preposicions que apareixen en el *Tirant*; d'altra banda, H. Meier plantejà aquesta qüestió i hi presentà serioses objeccions en l'article «O problema do acusativo preposicional no catalão». Sí que m'interessa, en canvi, d'aportar dades referents a la freqüència d'aparició del complement directe de persona preposicional en la novella martorelliana i d'intentar-ne una sistematització.

Tots els textos citats anteriorment insisteixen a destacar el predomini, en el català medieval, de la construcció sense *a* i ho exemplifiquen, precisament, amb abundants citacions del *Tirant*. Doncs bé, del recompte realitzat dels complements directes de persona que apareixen en el *Tirant* resulta que n'hi ha tants de preposicionals com de simples: es pot dir que és gairebé idèntic el nombre de complements d'un i altre tipus. D'altra banda, al costat de frases tan «castisses» com aquestes:

«lo rey manà al alguazir que prestament li portàs *lo philòzoph*» (110.4.33, 348.27), «se seguí un cars, que, tenint ella hun fill, enemichs que tenia li vengueren per matar-lo; e certament lo hagueren mort sinó per mi, car per ma valentia ab la spasa en la mà leví de terra *lo fill de ma senyora*, e nafri'n dos, *los altres* fiu fugir» (299.7.13, 842.33),

n'apareixen altres de tan «poc genuïnes» com aquestes:

15. F. de B. Moll, *Gramática histórica catalana*, Madrid, 1952, §§ 494 i 495.

«E lo comte matà *al gentilom e a la comtessa*» (127.6.15, 408.10), «E per ço tinch deliberat de anar yo al camp per pacificar *al duch de Macedònia e al nostre capità*» (155.3.29, 524.16).

La realitat que trobem en el *Tirant* és ben diferent, doncs, de la que els manuals i tractats de gramàtica històrica presenten: els complements directes de persona precedits de preposició hi són tan freqüents com els que no en porten i no es limiten als casos de pronoms personals tòpics o quan el complement segueix immediatament el subjecte, o als casos que especifica el *Diccionari Català-Valencià-Balear*. En el *Tirant*, la casuística és més complexa.

Sorpren, d'antuvi, trobar parelles de frases idèntiques, o gairebé idèntiques, resoltes adés amb preposició adés sense:

«Tirant anà tot sol e pres *a un rey d'armes* e portà'l-se'n ·iii· milles luny de allí» (63.1.11, 219.3), «e prestament ordenà una letra e pres *un rey d'armes* qui havia nom Flor de Cavalleria» (74.6.14, 260.10); «Tirant cridà *als faels*» (82.3.31, 278.32), «Tirant cridà *los fels*» (82.2.10, 277.27);

«trobaren *al emperador* ab la filla a rahons» (126.4.27, 403.26), «Trobaren *lo emperador*, que ja volia cavalcar» (125.9.17, 401.15);

«cavalcà lo rey de Sicília e lo rey de Feç ab molta cavalleria per acompanyar *al virtuós Tirant*» (445.4.40, 1102.26), «levant-se Ypòlit, prestament acompanyà *lo virtuós Tirant* fins al portal de la ciutat» (445.4.29, 1102.20).

Malgrat aquesta sorpresa inicial, hom s'adona que, si més no en alguns casos, l'autor del *Tirant* és sistemàtic en l'ús de la preposició. Per tal d'esbrinar en quins casos se'n serveix, exclusivament o preferentment, i en quins casos no, he realitzat una classificació de les frases en què apareixen complements directes de persona, atenent a dos criteris diferents: l'ordre dels elements de la frase i les característiques del complement.¹⁶

16. Aquests dos criteris són els que utilitzen H. Meier i G. Rohlf s en els estudis «O problema do acusativo preposicional no catalão» (*Boletim de Filologia*, VIII, 1947, pp. 237-270) i «Autour de l'accusatif prépositionnel dans les langues romanes», respectivament.

1. Ordre de collocació del complement dins la frase

(a) H. Meier, en l'estudi «Sobre as origens do acusativo preposicional nas línguas românicas», constata que el fet que el complement directe de persona vagi anteposat al verb determina, generalment, l'aparició de la preposició *a*, cosa que no ocorre mai quan el complement directe no és de persona; anomena aquest tipus de complement «acusativo preposicional de colocação» i li atorga una gran importància en l'explicació de l'origen i l'expansió del fenomen: la preposició hi apareixeria per posar en relleu el complement directe respecte del subjecte i dels altres elements de la frase. D'altra banda, referint-se concretament al català, comprova, en l'anàlisi que fa dels *Sermons* de sant Vicent Ferrer, que sempre que el complement directe de persona apareix davant del verb és preposicional i que hi té, doncs, una funció sintàctica clara: «É evidente, aqui, a função sintáctica do acusativo preposicional de pessoa e a regularidade com que aparece ou os limites do seu emprego».¹⁷

En el *Tirant*, l'ús de la preposició *a* quan el complement directe de persona s'anteposa al verb no és general com en els *Sermons* de sant Vicent Ferrer, però sí que s'hi troba amb més freqüència que no pas el cas contrari: en una mica més del doble de casos, concretament.

Exemples amb preposició:

«só cert que n seré blasmat per molts bons cavallers que *a tan vil e desordenada persona e traïdora* yo haia admesa per companyia de entrar dins liça» (77.2.17, 263.22), «Plorau, trists de vosaltres, e lamentau que Tirant lo Blanch vos ha oblidats! E no tinch admiració que *a vosaltres* desconega, que *a una senyora* —no diré qui és, mas puch dir que és la major e millor de tota la cristiandat— ha desconeguda per conquistar aquesta terra malvada, e per ella *a tots* ha oblidats» (355.6.36, 965.12).

Exemples sense preposició:

«aquell qui *lo just* condemna a Déu és abominable» (221.5.5, 674.5), «É feren-ne tan gran matança que era cosa admirable de veure, car

17. H. Meier, «O problema ...», p. 242.

tants com ne trobaren en les fustes *tots* los degollaren» (418.3.1, 1058.35).

(b) En els casos en què el subjecte va posposat al verb i apareix en contacte amb el complement directe, cal diferenciar si es tracta de la construcció recíproca *l'un a l'altre* o si es tracta d'altres sintagmes qualssevol. En el primer cas, hi ha sempre, sense cap excepció, la preposició, fins i tot quan el complement directe no és pròpiament de persona:

Referits a persones:

«E certament, los qui podien dins la mina entrar no s'esperaven *los huns als altres*» (339.3.28, 927.39), «Aprés que per hun poch spay hagueren stil de gentils paraules rahonat, pujaren a cavall les dues deesses mirant-se contínuament *la una a l'altra* ab delit singular» (463.4.14, 1138.31).

Referits a éssers personificats:

«lo alà (...) tornà corrent enverç Tirant (...) Abraçaren-se ab gran furor *lo hu a l'altre* e a morssos mortals se daven» (68.4.13, 235.19), «Com vengué per lo matí, Tirant no véu neguna de les sues naus, mas trobà's en vista de la nau del Gran Caramany. Com fon quasi lo migdia, ell aplegà ab la nau. Envestiren-se *la una a l'altra*» (164.8.10, 574.20).

En el segon cas, la diferència entre els dos tipus de complement —preposicional o simple— no és significativa: n'hi ha dels dos tipus en una proporció semblant:

Preposicionals:

«Senyor, en gràtia e mercè demane a vostra senyoria que m vulla fer certa de vostre nom e com conexíeu vós *a mon senyor lo comte Guillellem de Varoïch*» (17.4.17, 144.4), «E havent molt festejats lo Cèsar *al duch de Macedònia e als altres companys seus*, donà'ls licència» (464.3.17, 1142.9).

Simples:

«Avent animat Tirant *los cavallers* ab la sua exortació, stigueren en gran sperança» (141.7.8, 461.2), «e levant la princessa *la reyna* de terra, per la mà la pres» (430.3.10, 1079.9).

(c) Quan es tracta d'un complement directe format per dos o més elements coordinats el primer dels quals és un pronom tònic precedit de preposició (l'anomenat per H. Meier «acusativo preposicional paralelizante»), en general davant el segon element també hi apareix la preposició; hi ha, però, en el *Tirant* algun cas aïllat en què el segon element manca de preposició:

Preposicionals:

«(e diu) que per mala sort ha conegut *a vós e a vostre pare*» (215.3.12, 658.32), «e maleyta fon la galera que ací-t portà, com enmig del golf de Satalies no-t negà *a tu e a tots los teus*» (347.2.40, 945.22).

Simples:

«Comportau *a vós mateix o aquells qui governau* —dix lo marquès—, e no comporteu a mi ni a negú altre» (134.3.10, 437.11), «Vés, digues-li que se'n vaja ab tota mala ventura e ixqua de la mia terra; e que si yo trobe *a ell ni negú de son mestre* yo'l faré lançar de la més alta torre que en lo palau és» (141.11.16, 464.6).

H. Meier afirma que en portuguès, bé que en la major part dels casos d'aquest tipus es troba l'estructura paral·lela, es donen casos sense aquest paral·lelisme, de vegades amb una intenció significativa diferent: en portuguès «também pode aparecer a forma não paralelizada (...), algumas vezes sem que a consciência linguística reconheça uma diferença entre os dois elementos por os unir mais estreitamente, outras vezes com o propósito de hierarquizá-los na sua importância ou no seu significado».¹⁸ Els casos que hi ha en el *Tirant* amb l'estructura no paral·lela són poc significatius i no permeten de treure'n una conclusió semblant.

18. *Ibid.*, p. 243.

Si els diversos elements coordinats en funció de complement directe són sintagmes d'un altre tipus (sense pronoms personals), també, en general, presenten una estructura paral·lela, bé amb preposició en tots els casos bé sense; hi ha, però, algun cas aïllat en què no es manté aquest paral·lelisme:

Amb estructura paral·lela:

«Com lo rey de Ciçília comanà *la muller e sa filla* a son germà lo duch de Meçina» (104.1.2, 319.12), «Aprés Tirant tornà acompanyar *a la emperadriu e a sa filla*» (229.5.22, 695.15).

Amb estructura no paral·lela:

«Lo dia següent, lo capità pres e convocà *a tots los del consell e los regidors de la ciutat*» (124.4.6, 393.29), «(Stephanía) cridà *la princessa e a Tirant* e mostrà'ls la camisa» (163.6.2, 564.7).

(d) L'ús de la preposició *a* davant el segon element d'una comparació quan hi manca el verb és un dels que té més extensió en les diferents llengües romàniques.¹⁹ En el *Tirant*, la preposició hi apareix en la major part dels casos; s'hi troben, però, excepcions aïllades:

Preposicionals:

«E pres comiat del rey e de tots los de la cort, los quals lexà molt ado[1]orits de la sua partida, per ço com [t]ots l'amaven de major amor que *a l'altre rey*» (27.3.40, 165.28), «stela novament creada per a guiar no solament a nosaltres, mas *a tots los qui de vostra virtut atenyeran clara vista*» (428.2.10, 1076.10).

Simples:

«si atènyer porem gràcia de tu, de venir a veure los teus súbdits e servidors, com altri aprés Déu no reclamam sinó *la tua senyoria*» (168.1.10, 585.1), «desige ans morir que veure hun cars tan nefandís-

19. Cf. H. Meier, «Sobre as origens ...». Aquest autor anomena els complements d'aquest tipus «acusativo preposicional de comparação».

sim de amar més hun moro renegat que *hun cavaller de la sua terra*» (179.3.9, 602.26).

(e) Un darrer cas que cal considerar en aquest apartat és el del complement directe que «ja està d'abans enunciat per mitjà d'un pronom» (DCVB). En el *Tirant*, en les frases d'aquest tipus, s'empra generalment la preposició, bé que hi ha algunes excepcions:

Preposicionals:

«Encara vendrà temps que vós *lo* plorareu, *a ell* e als seus» (253.2.37, 741.25), «Ab tot açò, Tirant ho volgué veure, e trobà'ls *a tots* ·vi· degollats e plens de sanch» (315.6.26, 883.32).

Simples:

«Yo jur, per l'aygua que yo·m bategí, que si yo·l podia pendre, *aquell traïdor de Tirant*, així com moltes vegades n'e pres d'altres, que yo·l penjaria en la més alta entena de tota la nau» (163.12.6, 568.20), «E aquest, per sa bondat e virtut, *nos* conservarà *cascú* en son heretatge» (480.3.22, 1174.4).

Fent un resum de les dades d'aquest apartat, que es refereixen a l'ordre de col·locació del complement dins la frase, es comprova que, en el *Tirant*, el complement directe de persona:

(a) Porta sempre preposició en la construcció *l'un a l'altre*.

(b) Porta gairebé sempre preposició, bé que amb alguna excepció, quan s'anteposa al verb, en els casos d'estructures paral·leles amb un primer element pronominal, en les comparacions i quan «ja està d'abans enunciat per mitjà d'un pronom».

(c) Apareix en un nombre igual de casos amb preposició i sense, quan el subjecte va posposat al verb i es troba en contacte amb el complement directe.

2. Característiques del complement directe

(a) L'ús de la preposició *a* davant els pronoms personals tòpics està documentat des de molt antic en les diferents llengües romàniques i

sembla que és on cal cercar l'origen del complement directe preposicional.²⁰ Tot i que en els textos catalans medievals aquest ús no és pas freqüent, amb el temps s'anà generalitzant i avui és la construcció única arreu del domini lingüístic. Quant a la documentació medieval, J. Coromines troba, a les *Vides de sants rosselloneses*, un cas de preposició davant pronom tònic, contra onze sense preposició;²¹ J. Martí anota també en R. Llull algun cas amb preposició, però manifesta que hi predominen els que no en porten;²² A. Par afirma que en B. Metge no apareix mai la preposició, ni quan es tracta de pronoms personals, mentre que en el *Curial e Güelfa* ja hi ha casos amb preposició, bé que en minoria respecte dels altres;²³ els *Sermons* de sant Vicent Ferrer ofereixen, en canvi, segons H. Meier, un panorama ben diferent: tots els pronoms personals absoluts en funció de complement directe van precedits de preposició, a excepció del reflexiu *si*.²⁴

En el *Tirant*, els pronoms personals tònic en funció de complement directe van gairebé sempre precedits de preposició:

«la strema bellea de aquesta virtuosa senyora me ha tant cativat que jamás hauré repòs fins que a ella o la mort haja aconseguida» (309.2.21, 864.2), «qui oblida lo passat oblida a si mateix» (151.3.35, 505.31), «yo aní a cercar a vosaltres e us desconfí» (152.4.28, 508.23), «e deliberí morir per deliurar a vós de la pena que passàveu» (411.1.23, 1043.13).

Hi he trobat, només, les deu excepcions següents:²⁵

20. Cf. H. Meier, «Sobre as origens ...».

21. J. Coromines, *Lleures i converses d'un filòleg*, p. 330.

22. J. Martí, *El català medieval. La llengua de Ramon Llull*, Barcelona, 1981, p. 165.

23. A. Par, *Sintaxi catalana*, § 409 (vegeu, però, les observacions de H. Meier a «O problema do acusativo ...», pp. 247-251), i «*Curial e Güelfa*. Notes lingüístiques y d'estil», Barcelona, 1928, § 100.

24. H. Meier, «O problema ...», pp. 239-240.

25. En sis d'aquestes frases es tracta del pronom *si*. H. Meier declara, referint-se als *Sermons* de sant Vicent Ferrer: «Não parece estender-se a forma preposicional do acusativo ao pronome reflexo *si* (...). Esta exceção pode ter uma longa tradição visto que se encontram exemplos semelhantes no português arcaico» («O problema ...», p. 240). Això no obstant, cal dir que en el *Tirant* hi ha molts

«¿Qui segura a mi, si yo venç *tu* dins en la liça e de la tua persona yo fes a mes voluntats, que yo pogués tornar dins les mies tendes?» (152.4.14, 508.15), «Dóna fi als plors e gemechs; sia la vera rahó constant a cobrar ço que has perdut, ço és, *tu mateixa*» (374.4.18, 990.2), «lo ànimo deu en tu sobrepujar *si mateix*» (143.5.3, 470.38), «com pot haver enveja lo qui no veu sobre si negú, e veu *si mateix* sobre tots?» (143.10.20, 474.14), «Guart-se, encara, que no lohe *si mateix*; sa lahor, per fets la deu mostrar e no de paraula» (143.11.3, 474.30),²⁶ «Gran plaer és com hom pot egualar *si mateix* als antichs qui són loats» (143.14.19, 476.37), «La ·vii· és que hagen abtea de defendre *si mateix* e de offendre sos enemichs» (196.1.17, 638.26), «un fill de un sanador de Roma (...) posà *si mateix* a perills de batailles» (235.2.27, 712.28), «cuytà devers ells e deliberà de no combatre *ells* mas de asetjar-los» (133.11.29, 431.1), «Prestament, féu posar a les donzelles davant la emperadriu, y *ell*, ab suaus passos, lo posaren dins una altra cambra» (189.6.4, 620.10).

(b) Quan el complement directe és un pronom interrogatiu, en el *Tirant* apareix sempre la preposició:

«si la senyora princessa, per bona sort de Tirant, lo prenía per marit, vostra merçè *a qui* pendria?» (138.8.40, 451.4), «*ça qui* consellau façam nostre conestable?» (161.10.21, 552.18).

(c) Quan el complement directe és un nom propi de persona, en el *Tirant* hi ha un predomini absolut de la construcció amb preposició; els casos en què aquest tipus de complement directe no porta preposició són escassíssims:

més casos en què el pronom *si* va precedit de preposició que no pas sense. És important d'assenyalar, a més, que quatre d'aquestes sis frases es troben al capítol 143 de la novella, en el qual J. Martorell copia una preexistent versió catalana de la *Lletra de reals costums* de Petrarca (vegeu M. de Riquer, «Introducció» a J. Martorell i M. J. de Galba, *Tirant lo Blanc*, Barcelona, 1947, pp. *139-*140).

26. En totes les seves edicions del *Tirant*, M. de Riquer puntua aquesta frase, crec que equivocadament, de la manera següent: «Guard-se, encara, que no lloe *si mateix* sa llaor: per fets la deu mostrar e no de paraula».

Preposicionals:

«Los fels elets per los jutges prengueren primer a *Thomàs de Muntalbà*, per ço com era requeridor» (81.5.17, 273.24), «lo rey convidà a *Pbelip*» (109.6.40, 343.9), «Com la princesa se fon pentinada, posà la mà davall la roba e pentinava a *Tirant*» (189.5.24, 619.33).

Simples:

«La sancta dona Judich, ab ànimo viril, gosà matar *Olofernes*» (P.2.34, 115.32), «feren portar allí *Tirant*» (67.9.40, 232.38), «e trobà allí *Diafebus* e *Ricart*, que eren tornats per vestir-se les cotes d'armes» (132.6.27, 423.25).

(d) Amb noms propis de sants o de divinitats, també predomina en el *Tirant* l'ús preposicional, bé que no amb tanta diferència com amb els noms propis de persona. Hi ha coincidència, en aquest cas, amb els *Sermons* de sant Vicent Ferrer. H. Meier, en comprovar que en aquests sermons l'ús de la preposició no s'estén als complements directes de persones humanes, atorga al que ell anomena «acusativo preposicional de divindade» una funció semàntica destacada: «o 'acusativo preposicional de divindade' chega a assumir uma função semântica importante: da maneira como o espanhol hierarquiza as relações humanas pondo dum lado a divindade e os homens, doutro o mundo animal e as coisas, com todas as possibilidades de 'coisificar' o homem e de humanizar ou divinizar os animais e os conceitos abstractos, São Vicente Ferrer parece matizar as relações entre Deus e o homem, distanciando-as duma vez, 'humanizando'-as outra. *Amar Déu* é como *amar lo fill*, *amar son pare*, mas *amar a Déu*, *amar a Jesuchrist* é uma atitude que se reserva a Ele só, um movimento da alma em direcção ao Ser divino».²⁷ No sembla que, a partir dels casos que trobo en el *Tirant*, pugui corroborar-se la teoria de H. Meier: d'una banda, els complements directes de persones humanes amb preposició hi són ben habituals; d'una altra, no crec que pugui establir-se cap diferència semàntica entre frases com les següents:

27. H. Meier, «O problema ...», p. 246.

«a ell era forçat que havia de complir lo vot que tenia fet de *servir Déu* en vida hermitana» (27.7.1, 167.33), «no puch leixar lo vot que tinch fet de *servir a Déu*» (27.8.23, 168.33);

«altres digueren que saviesa, car per saviesa *coneixia hom Déu* e a si mateix e totes les creatures de Déu» (328.2.26, 906.20), «Altres digueren que saviesa, car per saviesa *coneixia hom a Déu* e a si mateix» (181.2.32, 605.14);²⁸

«En aquell cars, Tirant tornà a *reclamar la Mare de Déu*, senyora nostra» (299.3.41, 840.21), «axí com fan les juhies, que com volen parir, que tenen les dolors del part, *reclamen a la Verge Maria*» (132.5.6, 322.21).

Hi podríem afegir, encara, que en el *Tirant* no hi ha cap cas en què el verb *amar*, que és el que H. Meier utilitza per a l'exemplificació de la seva teoria, porti un complement directe 'de divindade' preposicional;²⁹ tots els que hi ha són simples.

Altres exemples de complements d'aquest tipus:

Preposicionals:

«aquest honra millor a *Déu* que home que yo haja vist de qualsevulla nació» (154.13.20, 521.9), «e si fer no-u volien, *reclamarien a Mafo-met*» (349.6.2, 950.22).

Simples:

«honrar e tembre e amar *Déu*» (194.2.20, 636.39).

(e) Quan el complement directe és un sintagma indeterminat, la construcció més general en el *Tirant* és la que no porta preposició: hi ha, aproximadament, el doble de casos sense preposició que amb preposició:

28. Aquestes dues frases corresponen a dos parlaments gairebé idèntics que fan la princesa Carmesina i Tirant, en diferents moments de la novella, sobre «qual és lo major bé de aquest món». Tot i ser molt semblants, difereixen en alguns punts concrets, com el que aquí ens interessa.

29. No hi considero el cas següent, en què *Déu* va precedit d'un possessiu: «E més, pare, me confés com no he amat a *mon Déu e creador*» (476.3.2, 1162.29).

Simples:

«los moros anaven conquistant per la illa, fent morir molts cristians e desonint *dones e donzelles*» (5.2.27, 124.31), «e lo capità respòs que per cosa en lo món ell no mataria *home* qui fos pres» (157.11.17, 536.37).

Preposicionals:

«Guardau-vos, senyora, de aquells hòmens qui ab gran audàcia e ab atreviment gosen requerir *a dona o a donzella*» (100.9.41, 309.23), «jurau, per lo sacrament que fet haveu, que de tot lo poder vostre mantindreu e defenssareu *a dones e donzelles, viudes, òrfens, deseparades, e encara a casades*, si socors vos demanen» (59.2.13, 211.31).

(f) Els pronoms indefinits *tots* i *negú*, en funció de complement directe, en el *Tirant* van precedits, generalment, de preposició: la construcció preposicional hi apareix en més del doble dels casos. Quan aquestes mateixes formes (o les formes de flexió corresponents: *tot, tota, totes* i *neguna, neguns, negunes*) són adjectives, el fenomen es repeteix, menys en el cas de la forma *tota* (que sol aparèixer en el sintagma *tota la gent*), que va sempre sense preposició, i en el de la forma *totes*, en la qual es donen, en proporcions semblants, ambdues construccions:

Preposicionals:

«La senyoria vostra —dix lo cavaller— no ha acostumat de condemnar *a negú* sens que no sia hoït» (98.9.20, 299.28), «Tirant se asigué en la cadira de l'imperial juhí e hohí *a tots los qui's clamaren*» (124.4.1, 393.25), «en tota sa vida no requerrà *a negun altre cavaller o gentilom a tota ultrança*» (48.1.14, 196.23).

Simples:

«Tirant ajustà *tots los catius* e convidà'ls *tots* a dinar» (108.6.27, 339.26), «féu posar *tota la gent d'armes* en orde» (157.1.8, 530.9), «Nostre Senyor no damna *negú qui batejat sia* sens culpa» (354.3.3, 960.38).

En contrast amb *tots* i *negú*, els indefinits *algun*, *altre* i *un* (i llurs formes de flexió) solen aparèixer sempre sense preposició; només he trobat la construcció preposicional en algun cas escadusser davant *altre* i *un*. El pronom *altri*, en canvi, presenta exemples dels dos tipus:

Simples:

«lo rey Scariano cridà al rey de Sicília e al rey de Feç e al duch de Macedònia e a Ypòlit e *alguns altres*» (471.4.4, 1151.40), «qualsevulla cavaller qui és en terres stranyes ab abtesa deu heretar a si mateix; après treballa en heretar *los altres*» (223.2.23, 679.10), «e fon molt admirada que sens parlar pogués hom requerir *una dama* de amors» (127.1.24, 405.7).

Preposicionals:

«Aprés ne convidà *als altres prínceps e barons*» (428.2.4, 1076.6), «A mi staria mal que, havent bé aconsellat *a altri*, no consellàs bé a mi mateix» (154.4.7, 514.29), «Com los moros veren *a hun home sol* fer tantes armes e fer morir tanta gent staven admirats» (337.4.17, 924.36).

(g) Si el primer element del complement directe és un quantitatiu com *molts*, *tants* o *los més* (o llurs formes de flexió), la construcció general és la apreposicional; hi ha, però, alguns casos aïllats amb *a*:

Simples:

«qui fa per son ofici desesperar *moltes gents*» (210.3.20, 651.9), «Lo rey perseguí l'encalç, matant e degollant *tants com aconseguir-ne podien*» (25.1.24, 158.24), «Lo pasífich rey, sabuda la mala nova de lur venguda, ajustà *la més gent que pogué* per resistir-los» (5.2.12, 124.22).

Preposicionals:

«e els coneixen *a molts*, axí de sos vasalls com de strangers» (68.14.14, 242.11), «e stich ab gran admiració de aquell magnànim emperador, deixar *a tants excellents reys* com ha en lo món, duchs, comtes, marquesos (...), que vulla deixar aquells per haver a mi: no és molt ben aconsellat» (116.3.14, 368.16).

(h) En els casos en què el complement directe és determinat per un numeral, en el *Tirant* no hi ha preposició; hi he trobat només dues excepcions:

Simples:

«e fas certa la senyoria tua que ·x· mília dels teus basten a desconfir ·c· mília dels altres» (10.4.20, 132.38), «Per mon Déu, yo no-u he vist en mon temps en deu carreres derrocar *dos duchs*, ni venir axí bé en orde com aquest cavaller ha fet» (189.12.12, 624.33).

Preposicionals:

«avisà a *dos patges* de tot lo que dir tenien ne a fer» (292.6.30, 828.40), «Com los del camp veren *als cent hòmens* que lo palench havien passat, hagueren temor que no entrassen dins per matar-los gent» (304.6.32, 856.1).

(i) Tampoc no sol haver-hi mai preposició davant els demostratius, tant si són usats pronominalment com si ho són adjectivament; les excepcions són escassíssimes:

Simples:

«Senyor, castigue la majestat vostra *aqueix desvergonyit cavaller* qui és principiador de tot mal» (114.3.17, 363.9), «molts magnats e grans senyors, reys e fills de aquells, per leal matrimoni desijen ab vós ésser ajustats, e *aquells* haveu denegats fins açí ab paraules de falsa hostalera» (127.2.34, 405.37), «Aquell acceptà e guià *aquest* en nom de son senyor» (153.1.16, 509.15).

Preposicionals:

«e si la majestat vostra me manarà que yo vaja per servir *ha aquell pròsper emperador* senyorejant la Grècia, yo-u faré» (116.3.1, 368.8),³⁰

30. Tot i que el verb *servir* es troba usat sovint intransitivament en textos medievals, com a conseqüència del doble tractament (amb datiu o amb acusatiu sense preposició) que acceptava el verb *SERVIRE* en llatí (vegeu R. Lapesa, «Los

«la mia acostumada fe ha induït a esta senyora ab les sues donzelles de venir davant la tua senyoria» (355.2.13, 962.18).

Ès interessant d'assenyalar que en un cas la preposició *a* pren, davant un demostratiu, la forma *an*:

«La fortuna, qui sta aparellada tostemps a servir *an aquels* qui la cerquen» (137.3.18, 443.36).

Vegeu més informació sobre aquest canvi a les pp. 88 i ss.

(j) Quan el complement directe és determinat per un possessiu simple (*mon, son, lur, etc.*), en el *Tirant* predomina la construcció preposicional; hi ha, però, bastants casos sense preposició:

Preposicionals:

«jamés has tengut atreviment de anar a la guerra per defendre la tua pàtria e a ton natural senyor» (124.3.9, 393.2), «Ella ha decebuda a sa mare» (286.2.32, 809.14).

Simples:

«¿Qui és aquest traïdor renegat que ha decebuda *ma senyora?*» (262.3.23, 756.17), «delliura ton sogre e la mísera de Carmesina en la dolor e fam e misèria en què stan posats» (357.5.10, 968.32).

(k) Si el complement directe és un pronom relatiu tònic (*qui, el qual*), trobo, en el *Tirant*, les dues construccions, tant quan precedeix el verb com quan el segueix; hi ha un predomini, però, de la forma preposicional:

casos latinos ...», p. 76, i DCVB, s.v. *servir*, IX, 878a), cal considerar que en el *Tirant* se'n fa un ús transitiu, ja que quan porta un complement pronominalitzat de 3a. persona sempre és *lo* i mai *li*; és per això que considero aquest complement com a directe i no com a indirecte.

Preposicionals:

«O, quant me desplau —dix lo cavaller—, que voleu turmentar *al qui* tant turmentat sta!» (81.7.29, 275.11), «Senyor Tirant, amau *a qui* us ama e oblidau *a qui* no us vol bé» (286.3.2, 809.21).

Simples:

«Axi castiga hom *los qui* són poch enamorats» (233.2.23, 702.32), «aquella excellentíssima princessa Carmesina, *la qual* tu contemples» (362.2.28, 973.7).

(l) I, finalment, en la resta de casos —sintagmes nominals precedits de l'article, bàsicament—, predomina la construcció apreposicional:

Simples:

«Isqueren fora de la ciutat per recibir *los embaxadors* una bona milla» (14.3.7, 138.9), «tenint aсетjat *lo illustre duch de Macedònia*» (152.4.27, 508.22).

Preposicionals:

«yo no só vengut açí ab sforç de cavalleria per poder offendre *a la gran morisma* que en lo vostre imperi és» (117.2.28, 371.10), «Entraren per la cambra molts cavallers ansians qui eren del consel, e acortaren molt *a la emperadriu*» (254.3.3, 743.7).

Resumint les dades d'aquest apartat, referides a les característiques del complement, podem concloure que, en el *Tirant lo Blanch*, el complement directe de persona:

(a) Va precedit sempre, o gairebé sempre, de preposició quan és representat per un pronom personal tònic, per un pronom interrogatiu o per un nom propi de persona.

(b) Presenta predominantment la preposició, tot i que hi ha casos sense, quan és representat per un nom propi de divinitat o de sant o quan el mot inicial és un dels indefinits *tots* i *negú* (i llurs formes de flexió, menys *tota*) o un possessiu.

(c) Presenta predominantment l'estructura simple, tot i que hi ha casos amb preposició, quan el mot inicial és un quantitatiu o quan és representat per un pronom relatiu o per un sintagma nominal indeterminat o precedit d'article.

(d) No porta mai, o gairebé mai, preposició quan el mot inicial és un dels indefinits *algun*, *altre*, *un* (i llurs formes de flexió) i *tota*, un numeral o un demostratiu.

3. *Altres casos de complements directes preposicionals*

Un comentari a part mereixen els pocs casos del *Tirant* en què un complement directe que no es refereix a persona va precedit de preposició. Es tracta sempre de personificacions o de frases amb estructures paral·leles o comparatives;³¹ vegeu-ne alguns exemples, a més dels reproduïts a la pàgina 60 amb la construcció recíproca *l'un a l'altre*:

«per experiència heveu manifestat que les costumes vostres no són de home virtuós, que no temeu a Déu ni a la honor del món» (128.1.12, 410.2), «Com lo moro fon prop, un ballester, qui no havia res vist del segur que'l senyor de Malvehí havia fet, tirà-li un passador e nafrà-li lo ginet. —O senyors! —dix lo moro—. Tant poca fe haurà en vosaltres que sobre segur mateu a mi o a mon cavall?» (149.4.4, 499.37), «sabut és que saviesa és do de natura e sta en lo enteniment, qui és lo major senyor de tots e més noble. E ardiment sta dins lo cor e si gens lo toucau prestament se mor e lo cors és perdut; per què li deuen dar per curador a saviesa, que'l guarde de tot mal» (183.3.12, 610.30), «A mi no basta stil de conformes paraul[e]s en recitar les dolors e dubtosos pensaments que a la mia fatigada pensa combatien com me trobí nua en la vora de la cruel e tempestuosa mar» (373.1.4, 986.36).

Fora d'aquests casos i d'alguns altres com aquests, la preposició *a* només es troba, en el complement directe, davant noms referits a persona, en els casos que han estat analitzats anteriorment.

31. Les gramàtiques catalanes no tracten d'aquests casos. Sí que són descrits en canvi en els estudis referits al castellà. Vegeu, per exemple, la següent afirmació de R. Lapesa: «La preposición se encuentra a veces ante objeto de cosa, bien por tratarse de nombres propios o personalizados (...), bien para evitar anfibologías» («Los casos latinos ...», p. 77).

4. *Consideracions finals*

De l'anàlisi dels complements directes referits a persona que apareixen en el *Tirant*, se'n desprenen algunes consideracions interessants quant a l'ús que s'hi fa de la preposició *a*:

(a) Destaca, en primer lloc, l'alta freqüència d'aparició del complement directe preposicional (en la meitat dels casos aproximadament), sobretot si es compara amb les dades que se solen donar referides als textos medievals.

(b) En segon lloc, es comprova que hi ha casos en què la preposició *a* apareix sempre o gairebé sempre: en la construcció recíproca *l'un a l'altre*, davant dels pronoms personals tòpics i dels interrogatius i davant dels noms propis de persona. Si el fet que aparegui generalment en els tres primers casos no és cap novetat —això mateix s'esdevé en els *Sermons* de sant Vicent Ferrer i en altres textos—, més sorprenent i interessant és comprovar aquesta alta freqüència d'ús davant dels noms propis de persona.

(c) En tercer lloc, s'observa que hi ha uns altres casos que es construeixen sempre o gairebé sempre sense preposició: quan el sintagma s'inicia amb un dels indefinits *algun*, *altre*, *un* (i llurs formes flexives) i *tota* o quan s'inicia amb un demostratiu. És interessant d'assenyalar que una bona part d'aquests mots comencen en vocal, en *a* gairebé tots (*algun*, *altre*, *aquest*, *aquell*, etc.).

(d) En quart lloc, es constata, pel que fa a la resta de casos, que, tot i que unes vegades hi ha un predomini de la construcció preposicional i unes altres vegades un predomini de la construcció simple, les vacil·lacions són freqüents; aquestes vacil·lacions fan que alguns cops apareguin frases idèntiques resoltes adés amb preposició adés sense. En són un exemple ben significatiu algunes divergències que hi ha entre el text dels títols dels capítols i el de les rúbriques corresponents:

«Com lo conestable informà *l'emperador* del stat del camp» (R.11.3),³²

32. No dono la referència de l'edició de M. de Riquer en els fragments de les rúbriques perquè aquest editor no reproduïx, a l'índex, les rúbriques de l'original, sinó que copia els títols tal com apareixen a l'encapçalament dels diferents capítols. A l'edició prínceps, les rúbriques i els títols corresponents de l'encapçalament dels capítols de vegades, com en aquest cas, difereixen.

«Com lo conestable informà a l'emperador del stat del camp» (145.1.2, 479.15);

«Com Tirant partí de Contestinoble e ab tot son exèrcit anà per rebre al rey *Scariano*» (R.27.8), «Com Tirant partí de Contestinoble e ab tot son exèrcit anà per rebre *lo rey Scariano*» (454.1.2, 1121.16).

Casos com aquests o com altres de semblants que s'han reproduït anteriorment (vegeu p. 58) demostren que l'ús de la preposició *a* davant el complement directe de persona no respon pas, en el *Tirant*, a uns criteris fixats sinó que hi intervenen factors diversos difícils de precisar.³³

LA CONSTRUCCIÓ «PER SARRAÏNS A PREÏCAR»

Un ús medieval de la preposició *a*, no gaire freqüent però que es troba diverses vegades en el *Tirant*, és el que apareix, introduint un infinitiu, en construccions del tipus «preposició (*a*, *de*, *per*) + SN + *a* + infinitiu». En l'estudi que J. Bastardas ha dedicat a aquest tipus de construcció —que anomena, servint-se d'un vers del *Cant de Ramon* de R. Llull, «per sarraïns a preïcar»—,³⁴ en reproduueix una vuitantena d'exemples de diversos textos medievals, entre ells quatre del *Tirant*.³⁵ Es tracta d'una construcció interessant, que ha suscitat interpretacions

33. R. J. Cuervo, en la recensió d'un estudi sobre l'acusatiu preposicional en castellà, destacava precisament la importància dels motius subjectius en l'ús de la preposició *a* davant el complement directe: «La abundancia de los ejemplos y la delicada crítica con que U. los clasifica y estima, dan singular valor al trabajo de U. en materia tan embrollada, sin duda, por las causas puramente subjetivas que en muchos casos motivan el empleo o no empleo de la preposición. Tengo para mí que el escritor que, al estampar en el papel su pensamiento, elige una de las dos formas, puede no atinar después con la razón de su preferencia; y lo mismo sucede sin duda a muchos lectores» («Observaciones a "Über den Präpositionalen Accusativ im Spanischen"» [1909], reproduït a R. J. Cuervo, *Obras*, Bogotà, 1954, II, pp. 720-721).

34. J. Bastardas, «Sobre la construcció medieval "per sarraïns a preïcar"», *Estudis Universitaris Catalans*, XXIII (1979): *Estudis de llengua i literatura catalana oferts a R. Aramon i Serra en el seu setantè aniversari*, I, pp. 39-58.

35. Són els exemples 25, 26, 52 i 53, que corresponen als números 19, 20, 5 i 17, respectivament, de la llista de frases que transcriu a continuació.

diverses. És per això que em sembla convenient de reproduir-ne tots els casos que hi ha en el *Tirant* (21 en total) i de fer-hi algun comentari.

(a) *a / de / per* + «bé a fer»:

1. «La virtut porta ab si dolor de les coses mal fetes, puix nos dispon *a bé a fer*, car cascú és causador de sos mals si ab bona e discreta deliberació no fa lo que deu fer e és tengut» (141.5.9, 459.27).
2. «e pres a mi per los cabells e féu-me matar un moro, si bé era de poca edat, e tot sullat de sanch volgué fer-me vençedor e deixar-me allò per doctrina *de bé a fer*» (56.4.19, 206.2).
3. «de bon grat yo consentiré, en presència del senyor rey e de la senyora reyna, perquè no perdau lo premi *de bé a fer* e de l'orde de cavalleria, ab les vostres mans prengau lo fermaill» (60.4.9, 216.37).
4. «—Molt stich aconsolat *de bé a fer* —dix Tirant—, del consell que dat m'aveu, per ço com ma dieu que no puch ésser reprès per lo senyor rey, dels jutges ni dels cavallers» (64.2.12, 220.17).
5. «—Nostre capità, quina cota d'armes és aqueixa que us haveu vestida? (...) —La virtut que té —dix Tirant— és *de bé a fer*, que com yo partí de ma terra una donzella la'm donà» (132.7.18, 424.6).
6. «e vós nos voleu desviar lo nostre bon propòsit *de bé a fer*» (137.5.26, 445.15).
7. «Solament vos vull dir e preguar, si semblants preguàries pode[n] haver loch en vosaltres, que us vullau sforçar *de bé a fer*, e ab la ajuda de Nostre Senyor e de la sua sacratíssima mare, senyora nostra, yo us faré senyors de vostres enemichs dins ·iiii· hores» (141.4.12, 458.40).
8. «la glòria no sta en parencia de paraules, mas en execució *de bé a fer*» (154.10.16, 519.5).
9. «¿E què dech fer yo, e los altres, si ns devem molt sforçar *de bé a fer*?» (161.9.3, 551.18).
10. «E per ço us prech (...) que foragiteu de vosaltres tota temor de morir, e que penseu *de bé a fer* e virtuosament batallar» (340.1.30, 929.18).
11. «Com los crestians hoÿre[n] axí parlar a Tirant (...) no tingue-

ren altra esperança sinó *de bé a fer*, e de morir com a bons e cathòlics crestians» (340.2.8, 929.28).

12. «E cascú deu sforçar lo seu ànimo en semblants actes e no tembre los perills de la mort, car més val morir com a cristians que no ésser catius en poder de infels. Donchs, cascú deu fer sforç *per bé a fer*, e donem la batalla e siam vençedors» (23.3.32, 155.30).

(b) *per* + «mal a fer»:

13. «Yo no anava *per mal a fer*; és-me aparegut un diable en forma de goç, ab consentiment de son senyor, e desigí mon desig complir» (68.5.16, 236.10).
14. «—Senyora —dix Ypòlit—, en totes les coses del món seré pus obedient a la magestat vostra que si m'haguésseu comprat per catiu, però no-m maneu partir-me de ací perquè yo ignore si vénen *per algun mal a fer* en la vostra persona» (262.6.40, 758.33).

(c) Altres casos:

15. «e aprenguí dins Barut fer magranes de certs materials compostes, que stan ·vi· hores en poder-se ensendre, e com són ençeses bastarien *a tot lo món a cremar*» (10.3.11, 132.4).
16. «E lo qui vol aconseguir la glòria de paradís, li és bé mester que tinga cor e ardiment en batallar contra lo món e la carn, e contra los sperits malignes qui contínuament li donen guerra; e si no té ardiment *de tots a combatre*, son fet no és res» (182.4.19, 608.31).
17. «Aquell stigué ·vii· anys en lo desert fent vida contemplativa, penedint-se de sos defalliments, lo que tu no faràs, car vols usar de cruel senyoria, lo que no deuries fer, puix tens desig *del món a conquistar*» (353.1.23, 958.7).
18. «*per la mia honor e fama a mantenir* me reserve la part per vos més desijada, la qual vos serà tant guardada com los ulls» (273.2.7, 785.14).
- 19 i 20. «Seguí's hun dia sa senyora, anant a la ciutat de Montàgata, dexà a Plaerdemavida *per la casa a guardar*. Com fon en la ciutat mostrà era venguda *per algunes coses a comprar*, e anà a parlar ab la filla del rey» (350.1.17, 953.7).
21. «Larga cosa seria recitar la molta gent y stimada que és perduda, y la que resta de fort smay mig vençuda, alegrant-se almenys de

ésser catius lo restant de lur trista vida en poder de infels. *Per los quals a confondre*, y los nostres morts venjar, ab los vius restaurant vivificar, suplicam a vós (...) vullau recordar la nostra pressura grandíssima e tristícia» (396.2.4, 1020.22).

Aquesta construcció, que també es dona en francès i en occità antics,³⁶ ha estat interpretada, com he dit, de maneres diferents. J. Coromines³⁷ considera que, en els casos en què la preposició inicial és *per*, es tracta d'una simple intercalació del complement directe anteposat al verb entre els dos elements de la preposició composta *per a*, de manera que el sintagma «per a ocells caçar», per exemple, esdevé «per ocells a caçar». Aquest autor no es fixa, però, en els casos en què la preposició inicial no és *per*; únicament comenta que el trasllat de la *a* en aquesta construcció és paral·lel al que es dona en casos com el següent de R. Vidal de Besalú en què la preposició inicial és *de*: «estai de sidons a tornar» ('s'està de tornar a la seva dama'), que seria una alteració de «de a sidons tornar».³⁸

L'explicació de J. Coromines, que potser valdria per als exemples encapçalats per la preposició *per*, deixa, però, sense explicar tots els altres casos, ja que l'aparició de la *a* hi és del tot injustificada: l'ús de la preposició *a* davant el complement directe no és freqüent en els textos catalans medievals i es limita a casos en què el complement és de persona; en la major part dels exemples del *Tirant* d'aquesta construcció, en canvi, els complements directes són de cosa (*bé, mal, món, casa, coses*).

J. Bastardas, en l'estudi «Sobre la construcció medieval “per sarraïns a preïcar”», analitza amb molt més detall aquest tipus de construcció fixant-se en tots els casos, no únicament en els que van introduïts per la preposició *per*, i formula una teoria sobre l'estructura gramatical

36. J. Bastardas, art. cit., pp. 39 i 49.

37. *Lleures i converses d'un filòleg*, pp. 144-145.

38. Aquesta opinió és compartida també pels autors del DCVB: «també es troba en català antic la forma *per a* distribuïda en dues parts, amb el complement intercalat entre les dues preposicions components» (s.v. *per*, VIII, 442a). I en l'explicació dels usos de l'expressió *ésser tengut* afirmen que aquesta expressió es troba: «Amb complement verbal en infinitiu precedit de les preposicions *de* i *a* amb un complement directe intercalat. “La muller és tenguda d'ell a seguir”, Scachs 102» (s.v. *tenir*, X, 222a).

de la construcció, el seu origen i el seu ús com a recurs estilístic. Quant a l'estructura gramatical, aquest autor considera que el sintagma nominal que apareix en primer lloc és el terme regit per la preposició que el precedeix i el nucli de tota la construcció, i que el terme *a* + infinitiu és un adjunt o modificador d'aquest substantiu, el qual adjunt «té la funció d'indicar la posició de dependència en què es troba el substantiu respecte a l'acció verbal expressada per l'infinitiu, o, en altres paraules, té la funció de presentar el seu antecedent com a objecte de l'acció verbal expressada per l'infinitiu en el seu procés».³⁹ Quant a l'origen de la construcció, creu que cal posar-lo en relació amb la construcció llatina *ad* + gerundi, «que preludia la construcció tardana amb *ad* + infinitiu: *dare aliquid ad manducare (ad habere, ad facere)*»,⁴⁰ construccions ambdues (*ad* + gerundi i *ad* + infinitiu) que fan funció «d'adjunt d'un substantiu en funció predicativa».⁴¹ Afirmar que l'ús d'aquesta construcció en català és molt antic (n'hi ha documents almenys des del segle X) i que, a causa d'una progressiva aproximació semàntica entre construccions com *en mal a fer* i *en fer mal*, aquella adquirí el mateix valor semàntic d'aquesta, i n'esdevingué una simple variant estilística. Observa, finalment, que «sembla que, ja al final del segle XIII, la nostra construcció és considerada mig arcaica i mig popular» i que els casos que apareixen en el *Tirant* han d'ésser considerats com un arcaisme.⁴²

J. Martí, que també s'ha ocupat d'aquesta construcció en l'estudi de la llengua de R. Llull, havia considerat en un primer moment⁴³ que es tractava d'un canvi en l'ordre lògic dels elements que la componen «de manera que el sintagma nominal que segueix immediatament la preposició que encapçala la construcció no és el seu règim, sinó que és el complement de l'infinitiu, el qual fóra l'autèntic règim d'aqueixa preposició, i no de la preposició *a* que en el decurs el precedeix. La preposició *a* tindria, doncs, com a règim el sintagma nominal comple-

39. J. Bastardas, art. cit., p. 54.

40. *Ibid.*, p. 55.

41. *Ibid.*, p. 56.

42. *Ibid.*, p. 57.

43. J. Martí, *Estat del català en Ramon Llull: anàlisi lingüística de tres manuscrits del «Libre de Contemplació»*, tesi doctoral llegida a la Universitat de Barcelona, octubre de 1973, text mecanografiat a la facultat de Filologia.

ment directe de l'infinitiu». ⁴⁴ Posteriorment, ha rebutjat aquesta interpretació —bàsicament per la impossibilitat d'explicar l'aparició de la preposició *a* davant el complement directe— i sembla que accepta l'explicació de J. Bastardas exposada més amunt. ⁴⁵

Aquestes són les opinions dels filòlegs catalans que s'han ocupat de la qüestió de què tractem. Per la meua part, considero que la interpretació que J. Bastardas fa d'aquesta construcció és la més ben argumentada i que les conclusions a què arriba són fonamentades i difícils de rebatre. Vull fer, només, alguns comentaris als exemples del *Tirant* perquè, d'una banda, corroboren les asseveracions de J. Bastardas i, d'una altra, hi afegeixen informació.

J. Bastardas afirma en el seu estudi, com ja s'ha vist, que els casos que apareixen en el *Tirant* han d'ésser considerats com un arcaisme. Crec que la relació exhaustiva dels casos que s'hi troben confirma plenament aquesta constatació. En primer lloc, l'ús que se'n fa en el *Tirant* és molt rar; hi apareix només en 21 casos ⁴⁶ enfront de molts altres amb l'estructura, normal en català, «preposició + infinitiu + complement directe»:

«Ja deu ésser reputat bo qui's studia *en fer bondats*» (143.14.30, 477.4), «tenir desig *de fer crueldats*» (317.3.9, 886.38), «car la mages-tat sua e les sues grandíssimes virtuts e costumes eren tals que era digne *de conquistar tot lo món*» (346.2.30, 943.34), «No acostume yo *de combatre donzelles* sinó en cambra secreta, e si és perfumada e algaliada, més me plau» (354.3.27, 961.13).

44. J. Martí, *El català medieval. La llengua de Ramon Llull*, p. 167.

45. *Ibid.*, pp. 166-169.

46. No hi he inclòs els dos casos següents, que, tot i que aparentment presenten la mateixa estructura, són diferents: «per ço se diu que la pobrea és una de les forts passions del món a sostenir» (207.2.13, 646.6) i «Mas deu pensar la senyoria vostra les virtuts que posseïu, que no presomesca la vostra prosperitat alguna cosa de mal a fer de mi» (304.2.20, 853.3). En el primer cas, «el món» no és el complement directe lògic de l'infinitiu sinó que és un complement de «passions»; aquesta frase, però, és un bon exemple per a demostrar que el sintagma *a* + infinitiu pot fer de complement d'un sintagma nominal (en aquest cas: «una de les forts passions del món»). En el segon cas, «mal» tampoc no és el complement directe lògic de l'infinitiu sinó que és un complement de «cosa».

Segons J. Bastardas, la inversió de l'ordre del complement directe en les frases d'aquest tipus, en què l'infinitiu és el terme relacionat directament amb la preposició, no es troba en la prosa catalana «si no és amb pronoms en proclisi (del tipus: *an (...) animositat en vos servir e honrar*)».⁴⁷ En el *Tirant*, això no obstant, trobo alguns casos en què sí que es dona aquesta inversió, sense que hi aparegui la *a* típica de la construcció «per sarràins a preïcar»; vegeu-ne els exemples següents:

«fortuna, enemiga de tota alegria e repòs, se haja ocupades les virtuts de solícitament amar, tolent-nos lo poder *de nostres desigs complir*» (190.2.8, 632.30), «per ço desija la mia ànima ésser aconsolada perquè yo pogués fer tals e tan asenyalats serveys a la senyora princessa que la magestat sua conegués yo ésser digne *de la sua amor aconseguir*» (212.1.21, 654.13), «Mas fortuna, qui tots temps és enujosa e envejosa de axí lonch delit e plaer, en lo qual, en lo principi de vostres amors havia trobada forma prou cuberta e covinent *a vostres desigs complir*, a la fi la sua amor desordenada en trist e dolorós plant s'és convertida» (294.1.18, 831.34), «Ès la fi de mes paraules pregar, sollicitar e amonestar tots vosaltres (...) vullau atendre e sovint pensar quanta necessitat aquest singular negoci nos presenta, presentant-vos lo perill de crestiandat, *per la qual defendre y aumentar som tenguts*» (402.2.12, 1028.21).

Tant aquests darrers casos com els que presenten l'estructura «per sarràins a preïcar» són, però, molt poc freqüents en el *Tirant* i sembla que, respecte dels altres, tenen un marcat caràcter arcaïtzant.

En segon lloc, és interessant d'assenyalar que, dels 21 casos que hi ha en el *Tirant*, 12 es donen amb el sintagma «bé a fer» i 2 amb el sintagma «mal a fer», enfront dels altres 7 que presenten uns sintagmes més «lliures». Crec que cal considerar els casos que contenen els sintagmes «bé a fer» i «mal a fer» com a usos estereotipats o frases fetes. J. Bastardas ja destaca, en el seu estudi, l'abundància dels exemples d'aquest tipus, en els quals «es tracta d'obtenir un volum fònic més ple enfront de l'habitual *per fer mal (bé)*»;⁴⁸ en el *Tirant* predominen absolutament sobre els altres. Fóra interessant de comprovar si aquests

47. J. Bastardas, art. cit., p. 51.

48. *Ibid.*, p. 57.

usos estereotipats són exclusius del *Tirant* o bé són més generals en els textos del segle xv.

«AL» I «EN» + INFINITIU AMB VALOR TEMPORAL

Les construccions *al* + infinitiu i *en* + infinitiu amb valor temporal, que solen ésser considerades equivalents, mereixen de ser analitzades amb detenció perquè presenten, en el *Tirant*, algunes particularitats interessants.

P. Fabra, a la *Gramàtica catalana* de 1956, tracta aquesta qüestió de la manera següent: «L'infinitiu precedit de la preposició *en* introdueix complements adverbials que expressen precedència, causalitat. Exemple: *En entrar jo, tots s'alçaren. En veure'ls tan pobres, hom s'admirava que poguessin fer el que feien*». «Amb el mateix valor que aquest *en*, es troba la preposició *a* seguida de l'article definit: *A l'entrar jo... Al veure'ls tan pobres...* Però, avui, aquesta construcció és més aviat evitada».⁴⁹ Aquesta opinió és compartida per altres gramàtics i és la que exposen la major part dels manuals.⁵⁰ Per a tots aquests autors, les construccions *al* + infinitiu i *en* + infinitiu, deixant de banda llur grau d'acceptabilitat, són equivalents.

F. de B. Moll, tot i admetent la preferència de *en* en la llengua literària, puntualitza en totes les seves gramàtiques que la construcció amb *al* ha estat «usada dels nostres clàssics antics i moderns»,⁵¹ raó per la qual es mostra partidari d'acceptar-la.

M. Sanchis és l'únic gramàtic que estableix una diferència entre l'ús de *al* i *en* en aquesta construcció: «Per a introduir una determinació circumstancial de temps representada amb un verb en infinitiu, equivalent a un gerundi, convé emprar amb preferència la preposició *en*. (...) L'ús de la preposició *a* seguida de l'article definit (*al*, *a l'*) és ad-

49. P. Fabra, *Gramàtica catalana*, Barcelona, 1956; cito per l'edició de 1969, § 95, pp. 86 i 87.

50. J. Solà, en l'estudi «Canvi i caiguda de les preposicions», presenta una visió molt completa de les opinions exposades en les gramàtiques i manuals. Vegeu *Estudis de sintaxi catalana/1*, Barcelona, 1972, pp. 21-24.

51. F. de B. Moll, *Gramàtica catalana referida especialment a les Illes Balears*, Palma de Mallorca, 1968, § 241.

missible, però només quan tal determinació circumstancial de temps equival a un pretèrit perfet d'indicatiu; exemple: *Al caure escales avall, em vaig fer mal* (= quan caigui).⁵²

J. Solà, en l'estudi «Canvi i caiguda de les preposicions», on tracta de les situacions de contacte entre preposicions i infinitiu, fa observar que la qüestió de les construccions *al* + infinitiu i *en* + infinitiu és més complexa del que es desprèn de la presentació que en fan les gramàtiques normatives, ja que els valors de les dues construccions no sembla que siguin els mateixos; d'altra banda, es pregunta sobre el fonament de la distinció establerta per M. Sanchis entre els usos legítims i els il·legítims de *al* + infinitiu.⁵³

Aquest recorregut succint per les gramàtiques i estudis de sintaxi actuals palesa una mancança greu d'estudis històrics sobre aquesta qüestió. Les referències a l'ús de les dues construccions en el català clàssic són repetides, però vagues. Tot i que s'afirma que en els textos medievals ja es troba la construcció *al* + infinitiu —que és la considerada com a menys genuïna—, no s'especifica en quins casos hi apareix ni si hi té el mateix valor que la de *en* + infinitiu; tampoc no s'aclareix a partir de quan es troba aquella construcció ni en quins textos. A. Par i F. de B. Moll són els únics autors que reproduïxen citacions de textos antics amb la construcció amb *al*. A. Par, que no l'esmenta en l'estudi de la sintaxi de B. Metge, perquè probablement no hi apareix, en dona quatre exemples del *Curial e Güelfa* i afirma: «*Curial* demostra que lo sintagma *al* + infinitiu no es castellanisme».⁵⁴ F. de B. Moll en dona un exemple de R. Muntaner i un del *Recull d'Eximplis* de començament del segle xv, a més d'altres de moderns⁵⁵ (exemples que són els mateixos del DCVB). Aquesta és tota la informació sobre l'ús de *al* + infinitiu en els textos catalans medievals. Davant d'aquest panorama, co-

52. M. Sanchis, *Gramàtica valenciana*, València, 1950, § 343. F. de B. Moll (*Rudiments de gramàtica normativa*, Pr¹ma de Mallorca, 1962) fa la mateixa distinció de M. Sanchis quant a l'ús de *al* + infinitiu (§ 241); però a la *Gramàtica catalana referida especialment a les Illes Balears*, de l'any 1968, abandona aquesta distinció i fa només l'allusió al català antic citada anteriorment.

53. J. Solà, *Estudis de sintaxi catalana*/1, pp. 24-26.

54. A. Par, «*Curial e Güelfa*». *Notes lingüístiques y d'estil*, Barcelona, 1928, § 108.

55. F. de B. Moll, *Gramàtica històrica catalana*, § 522.

nèixer el funcionament de les dues construccions en el *Tirant*, o en qualsevol altre text medieval, té un interès molt gran.

Doncs bé, en el *Tirant* es troben exemples de totes dues construccions en un nombre de casos no gaire elevat, però suficient per a poder-ne treure conclusions. A continuació exposo, en primer lloc, les característiques de cadascuna de les construccions i els casos en què apareixen; en segon lloc, presento un seguit de consideracions a partir de la comparació dels casos estudiats.

1. El sintagma *al* + infinitiu apareix en el *Tirant* 38 vegades, no sempre, però, amb el valor que aquí s'estudia. Concretament, es troba aquest sintagma en dues situacions diferents:

(a) En 16 casos, l'infinitiu és el nucli d'un sintagma més ampli amb l'estructura «*al* + infinitiu + *que* + *fer* (en forma personal)»; en aquests casos, és tot el sintagma que fa la funció de determinació circumstancial de temps i no solament la construcció *al* + infinitiu. Vegeu-ne els exemples següents:

«E fon sort que una donzella, dançant ab un cavaller, aplegà fins en aquella part hon lo rey era, e, *al voltar que la donzella féu*, caygué-li la liguacama de la calça» (85.1.28, 282.35), «e *al tornar que féu* passà per l'altra costa de Càliç e Tarifa e Gibraltar» (114.6.30, 365.12). «E axí com era gran e pesat, *al caure que féu* donà tan gran colp de costat que dues costelles se trencà dins lo cors» (189.15.23, 627.12), «E *al levar que ella's féu*, Eliseu ho sentí, e levà's prestament pensant que tingués algun mal» (260.5.6, 753.14), «E l'engüent era compost de tals materials que neguna natura de metall que-n sia tocat torna ferrigible sol que-y stiga per spay de tres hores, que *al desparar que la bombardarda o ballesta fa*, per força s'à de rompre» (304.4.35, 854.26).

És interessant d'assenyalar que en alguns casos es troba aquesta mateixa construcció amb un substantiu derivat verbal en lloc de l'infinitiu (hi ha més casos, però, amb infinitiu que no pas amb substantiu):

«en lo temps que Július Cèsar vengué per conquistar Anglaterra e la pobllà de alamanys e de viscahins, *a la partida que féu* pres aquell cervo e féu-li taillar lo cuyro del coll» (96.2.33, 292.8), «e lo que yo he parlat, parle per boca de la Viuda Reposada, qui-m dix *a la venguda*

que yo fiu que no donàs fe ni crehença en les paraules de la altaesa vostra, que totes eren ficcions de poesia» (161.5.23, 548.44), «Los moros, sabent que gent era exida de la ciutat, secretament tramet[er] en ben deu mília rocins après d'ells, ab ses spies que·ls trameteren detràs, perquè, *a la tornada que farien*, ab lo marquès [e] Almedfíxer, los poguessen haver» (340.8.1, 933.39).

(b) En els altres 22 casos, el sintagma *al* + infinitiu fa la funció d'una determinació circumstancial de temps. Són aquests els casos que aquí ens interessen, perquè presenten una estructura comparable als de *en* + infinitiu. Exemples:

«E besà'l moltes voltes *al departir*» (22.4.2, 153.28), «Lo dia assignat de la batalla, Tirant, per guanyar a Nostre Senyor de sa part, dix al cavaller, present lo rey, *a l'entrar* de la sglésia: —Yo seria bé content, si a vós plahia, entre nosaltres agués pau» (81.2.35, 271.34), «Com serà *a l'ençensar*, seran dos preveres, o bisbes si en aquell cars n'i haurà, e lo hu hirà per la una part de les cadires e l'altre per l'altra, e tots en un temps que donen lo ençens; e per semblant a la missa, la oferta e la pau» (92.3.14, 289.16), «de la una a l'altra galera posaren taules encadenades perquè pogués passar molta gent. *E al recollir* ne moriren molts» (113.3.37, 360.2), «Tirant se féu posar en la caixa e, en unes andes a coll d'hòmens, ell partí e féu la via del camp devers la ciutat de Sant Jordi. *E al partir* manà que enparamentassen les sales de draps de raç» (238.4.2, 721.1), «Pregà a Plaerdemavida que entràs en la galera e que sabés la causa o causes per què Tirant així cautelosament se era recollit sens dir-li res, e les mans *al passar* per què les se havia posades davant la cara» (293.3.39, 831.10).

Cal destacar com a fets característics de la construcció *al* + infinitiu en el *Tirant*, d'una banda, que en cap cas l'infinitiu no porta complements verbals·i, d'una altra, que l'infinitiu té sempre la forma simple. És també important d'assenyalar que la major part dels verbs que intervenen en aquesta construcció són intransitius de moviment (*caure*, *nadar*, *girar*, *partir*, *passar*, *passejar*, *voltar*, etc.).

2. La construcció *en* + infinitiu amb valor temporal⁵⁶ apareix en

56. No tinc en compte, aquí, els nombrosos casos en què el sintagma *en* + infinitiu té altres valors ni aquells en què és règim d'un verb.

el *Tirant* en 46 casos (42 amb infinitiu simple i 4 amb infinitiu compost). Exemples:

«prengueren molt gran plaer *en veure* aquelles dones d'argent com lançaven aygua e vi per les mamelles e per la natura» (71b.5.6, 247.26), «Lo cavaller ançjà, com véu axí parlar lo gentilom, posà'l dins la sua cambra, e volgué saber tot lo fet com era passat. E *en aver hoït* tot lo que aquell dehia, dix-li: —Amich (...)» (74.5.25, 259.31), «Tirant, en aquell cars, ab tots los del linatge de Roca Salada anaren a besar lo peu e la mà a l'emperador fent-li infinides gràcies de la molta mercè que'ls havia feta *en donar* sa bella neboda per muller a Diafebus» (222.7.13, 678.16), «*En hoyr* lo juheu semblants paraules, no tardà en fer principi a tal resposta» (309.8.32, 868.15), «ab la ira gran que portava, era fora de tot recort, que lo sentiment li fallí *en haver* notícia del gran defalt que comès ha» (365.1.11, 975.24).

Les particularitats més significatives que presenta aquesta construcció en el *Tirant* són les següents: l'infinitiu sol portar sempre complements verbals; sempre es dóna amb verbs transitius (*anar, complir, dar, demanar, dir, hoyr, pendre, posseyr, tembre, tocar, veure*, etc.); sovint ajunta a la seva significació temporal bàsica un matis causal; no es troba mai en frases comparables a les de l'apartat (a) de la construcció *al* + infinitiu, és a dir, amb l'infinitiu plenament substantivat.

3. De l'observació dels casos de *al* + infinitiu i *en* + infinitiu amb valor temporal que apareixen en el *Tirant*, se'n desprenen les consideracions següents:

(a) Tot i que cap de les dues construccions no és gaire freqüent, la que té un ús més ampli és l'encapçalada per la preposició *en* (*en* 46 casos, *al* 22).

(b) La construcció amb *en* presenta l'infinitiu en les formes simple i composta (42 casos la simple i 4 la composta) mentre que la construcció amb *al* només presenta la forma simple.

(c) La construcció amb *en* es dóna gairebé sempre amb verbs transitius mentre que la construcció amb *al* va generalment amb verbs intransitius de moviment.

(d) En la construcció amb *en*, l'infinitiu porta generalment complements verbals; en la construcció amb *al*, en canvi, no en porta mai.

(e) La construcció amb *en* té sovint, a més del valor temporal, un valor causal, que en alguns casos és predominant; la construcció amb *al* només té, generalment, valor temporal.

(f) Si analitzem els casos de *al* + infinitiu atenent a l'únic criteri que s'ha donat com a diferenciador de l'ús de *al* i *en* + infinitiu —el de M. Sanchis, en el sentit que la construcció amb *al* només és legítima quan equival a un pretèrit perfet d'indicatiu—,⁵⁷ trobem que, en el *Tirant*, la major part hi equivalen; en 1 cas, però, equival a un present d'indicatiu i en 3 casos a un pretèrit imperfecte de subjuntiu. Els casos en què la construcció amb *al* + infinitiu no equival a un pretèrit perfet d'indicatiu són els següents:

«Per cert, fort dolor és *al despertar* qui bon somni somia» (163.7.19, 565.2);

«Ara, senyor —dix l'ermità—, com seràs defora, en la gran sala, mostra als cavallers e a tot lo poble la tua cara alegre e molt contenta, e ab gran afabilitat parlaràs a tots; e *al dinar* menja bé e dóna't plaer» (10.2.34, 131.29), «e posà's en la çinta un petit coltell ben esmolat (...) e posà'l-se de part de tras que *al nadar* no l'enujàs» (106.1.19, 328.10), «calsaven peüchs de lana perquè no fessen remor *al passejar*» (163.2.19, 561.28).

Les consideracions anteriors permeten de concloure que, en el *Tirant* les construccions *al* + infinitiu i *en* + infinitiu no són equivalents, ja que la primera apareix sempre amb un fort caràcter nominalitzat (no porta mai complements verbals, es presenta sempre amb la forma simple de l'infinitiu, etc.). L'estructura que apareix en el *Tirant* equivalent de *en* + infinitiu amb verbs intransitius de moviment és *com* + frase subordinada:

«Com la nau de Tirant partí de Portugal hi havia passats ·cccc· hòmens d'armes» (100.5.36, 306.37), «Aquestes e semblants paraules lo hermità rahonava com vengué Tirant» (97.2.2, 293.4), «E com entrà per la cambra véu en terra una càrrega d'or» (282.4.1, 801.37).

57. M. Sanchis, *Gramàtica valenciana*, § 343.

ALTERNANCES I INTERFERÈNCIES DE LES PREPOSICIONS

«A», «AB», I «EN»

Les alternances i interferències entre aquestes tres preposicions, que es troben ja en textos antics, però que han anat augmentant al llarg de la història de l'idioma, responen, unes vegades, a alternances que ja es donaven en el llatí vulgar —alguns casos de AD per IN en els locatius, per exemple—;⁵⁸ altres vegades, a la coincidència de dues d'aquestes preposicions o de totes tres en l'expressió d'un mateix significat —«cridar a grans crits» i «cridar ab grans crits», per exemple—; altres vegades, a vacil·lacions en el règim d'alguns verbs —«satisfer a / en», «sforçar-se a / en», etc.—; cal buscar-ne, però, la causa fonamental en el seu debilitament fonètic, ocasionat pel fet de ser mots proclítics.⁵⁹ Aquest debilitament fonètic ha provocat que, actualment i en la major part del domini lingüístic, l'ús d'aquestes tres formes, o de les múltiples variants dialectals, depengui més del context fonètic en què apareixen —el so inicial del mot següent, concretament— que no pas de la funció sintàctica en què intervenen o de la seva significació etimològica. Es tracta d'un punt no gens negligible de la sintaxi del català que, principalment per manca d'estudis dialectals i històrics, presenta encara molts interrogants.⁶⁰

En el *Tirant*, les alternances i interferències d'aquestes preposicions no afecten gairebé mai la seva forma gràfica: només en 6 casos, la preposició *a* hi apareix amb la forma híbrida *an*. D'altra banda, els casos

58. Cf. J. Bastardas, *Particularidades sintácticas del latín medieval (Cartularios españoles de los siglos VIII al XI)*, Barcelona, 1953, p. 54.

59. Cf. F. de B. Moll, *Gramàtica històrica catalana*, §§ 509-511, i J. Gulsoy, «The descendants of Old Catalan and Provençal "Ab" 'with'», *Revue de Linguistique Romane*, XXIX (1965), pp. 38-59.

60. La bibliografia principal sobre aquest tema és la següent: DCVB, s.v. *a* (I, 4a), *ad* (I, 177b), *al* (I, 390b), *am* (I, 590b), *amb* (I, 607b); P. Fabra, *Gramàtica de la llengua catalana*, §§ 132 i 135, i *Converses filològiques* (edició de J. Rafel), núms. 61-64 i 335; A. Par, *Sintaxi catalana*, §§ 700-704; J. Calveras, «Variants de les preposicions *a*, *en*, *ab* en els dialectes catalans», *Anuari de l'Oficina Romànica de Lingüística i Literatura* (1928), pp. 1-30; F. de B. Moll, *Gramàtica històrica catalana*, §§ 509-511; M. Sanchis, *Gramàtica valenciana*, §§ 335-344; A. M. Badia, *Gramàtica catalana*, Madrid, § 242; J. Gulsoy, «The descendants ...»; J. Solà, *A l'entorn de la llengua*, Barcelona, 1977, pp. 35-41.

clars d'interferència —ús d'una preposició quan correspondria d'usar-ne una altra— no hi són gaire abundants: 23 casos de *en* i 5 de *ab* en lloc de *a* introduint complements indirectes i 6 casos de *en* en lloc de *ab* i 5 de *ab* en lloc de *a* o *en* introduint determinacions circumstancials diverses.⁶¹ El que hi abunda són les alternances, no solament de *a* i *en* en les determinacions de lloc, sinó també de totes tres preposicions en altres situacions (determinacions circumstancials d'altres tipus, règims verbals, etc.); vegeu-ne alguns exemples:

«Com Plaerdemavida posà a Tirant *al lit de la princessa*» (R.15.13), «Com Plaerdemavida posà a Tirant *en lo lit de la princessa*» (231.1.2, 697.18);

«e venguda la hora de mija nit, Tirant se féu posar en la caixa e, *en unes andes a coll de hòmens*, ell partí e féu la via del camp» (238.4.1, 721.1), «lo emperador cavalcà ab molta gent e anà hon lo capità era e *ab unes andes en coll d'òmens* fon portat a la ciutat» (258.3.23, 748.25);

«*en la hora que lo emperador volrà sopar*, vostra mercè trobar-se deixe, leixant a part los forts pensaments, car yo us promet de posar-vos en lo retret de ma senyora» (231.1.14, 697.24), «*a la hora que lo emperador soparà*, yo iré a la vostra posada e dir-vos he tal nova que haureu complit delit» (277.2.37, 790.25);

«al cavaller que no té ardiment més li valia la mort que la vida. Per què's mostra que més val ardiment que saviesa, e *ab ell* no's deu *acomparar*» (182.3.12, 607.33), «Bé pens que jamás no és stat cavaller qui de tristor morís, e no és negú qui's puga *acomparar a la dolor mia*» (291.3.24, 821.19);

«sí negú de aquests era pres, de tot son poder los *ajudaran en traure'ls de presó*» (95.1.2, 291.9), «*ajudaren a conquistar molts regnes e terres*» (334.2.35, 917.13);

«Yo só persona *conjunta a Kirielayson de Muntalbà*» (81.1.37, 271.10), «E per ço vos vull donar títol de comte perquè siau més *conjunt ab mi*» (161.11.4, 552.36);

«*aquest orde*, senyor, *han servat a tots los qui's són fets cavallers*» (59.3.5, 212.15), «E com tots foren aseguets, portaren la ayguamans al rey. E la infanta donà dels genolls en terra e prengué un poch del baçí; e Phelip volgué fer per lo semblant, emperò lo rey no'u volgué

61. Vegeu reproduïts tots aquests casos a les pp. 100-103 i 106-107.

consentir. E *tal orde mateix servà en la reyna*» (101.7.2, 316.11), «*Diafebus li recità la pràtica que ab ells servada havia*» (145.6.41, 483.2).

A continuació estudio, en tres apartats diferents, les alternances i interferències de les preposicions *a*, *ab* i *en* en el *Tirant*: primerament, les que es produeixen en les determinacions de lloc; després les dels complements indirectes; i en darrer lloc les que es donen en altres casos.

1. Les preposicions *a*, *ab* i *en* en les determinacions de lloc

En el català medieval les preposicions *a* i *en* eren usades tant per a expressar la direcció i el terme d'un moviment com per a expressar la situació en un lloc;⁶² sembla, però, que aquest ús no era indistint i que els contextos fonètics determinaven, en certa mesura, l'aparició de l'una o de l'altra forma. P. Fabra ho expressava de la manera següent en una conversa de l'any 1920: «Esborrada en els circumstancials de lloc la diferència originària entre *en* (interioritat) i *a* (proximitat), el català en una munió de casos pot usar indiferentment l'una o l'altra preposició. (...) Des d'antic, però, s'inicia la preferència de l'una o l'altra de les dues preposicions davant determinats mots: els demostratius, per exemple, prefereixen decididament davant d'ells la preposició *en*; l'article definit més aviat la preposició *a*».⁶³

En el *Tirant* es troben també les dues preposicions expressant els dos significats indicats:

«Lo rey se vestí les robes reals; posà's la corona *al cap* e lo ceptre *en la mà*» (27.3.6, 165.7), «Guarda bé que no't facen mal los talons, com yo haja hoït dir als metges que a nosaltres, dones, la primera dolor nos ve *en les ungles*, après *als peus*, puja *als genolls* e *a les cuxes*, e a vegades entra *en lo secret* e aquí dóna gran turment» (162.

62. Cf. F. de B. Moll, *Gramàtica històrica catalana*: «Las preposiciones *a* y *en* coinciden en su doble significado locativo: ambas sirven para expresar la idea de situación o de lugar en donde y la de dirección o lugar adonde» (§ 509).

En aquest apartat designo amb el mot 'direcció' la idea de direcció envers un lloc i de terme final d'un moviment, i amb el mot 'situació' la idea de situació, de lloc on és o s'esdevé alguna cosa.

63. P. Fabra, *Converses filològiques*, núm. 64.

5.35, 560.25), «E restant molt adolorit, me partí ab una nau per passar en la Suria e de aquí passí a la casa santa de Jherusalem» (301.2.38, 846.28).

Ara bé, cal tenir present que aquestes dues preposicions no tenen la mateixa freqüència d'ús en el *Tirant* i que no hi apareixen indistintament en tots els contextos. Quant al primer d'aquests fets, és important d'assenyalar que, amb valor locatiu, la preposició *en* apareix amb molta més freqüència en el *Tirant* que no pas la preposició *a*: si bé és cert que alguns verbs que expressen moviment tenen els complements de lloc introduïts gairebé exclusivament per la preposició *a* (és el cas de *anar*, per exemple), *en* apareix, en general, molt més sovint que no pas *a*; d'altra banda, els valors locatius de *en* predominen absolutament sobre els altres valors d'aquesta preposició. Quant al segon fet assenyalat, l'observació dels casos en què apareixen aquestes dues preposicions demostra que *en* es troba en més contextos que no pas *a*. Com que aquests contextos determinen, en bona part, l'aparició de l'una o de l'altra preposició, els estudio tot seguit amb més detall. Atenent a les característiques del mot inicial del complement, hi diferencio els casos següents: (a) noms propis de lloc; (b) demostratius; (c) indefinits (*un*, *algun* i *altre*); (d) sintagmes el primer element dels quals és l'article; (e) altres sintagmes; (f) noms de persona i pronoms personals.

(a) Davant noms propis de lloc, s'empra generalment la preposició *en*. La preposició *a* només hi apareix en alguns casos indicant direcció (amb els topònims *Contestinoble*, 14 casos, *Bellestar*, 3 casos, *Contestina*, 2 casos, i *París* i *Venècia*, 1 cas).⁶⁴ Mai no s'empra *a*, davant un nom propi de lloc, indicant situació. Vegeu-ne alguns exemples dels dos tipus:

De direcció:

«e perquè en Cicília no havia tanta gent, passaren *en Roma* hi *en Nàpols* e aquí trobaren molta gent que de bon grat prengueren sou» (116.4.26, 369.11);

64. En altres casos, però, aquests mateixos topònims són introduïts per la preposició *en*.

«ell respòs que anava a *Bellestar*, als seus cavalls, per veure com staven» (236.4.26, 714.35).

De situació:

«Car yo puch dir ab tota veritat a la excellència tua que trobant-me *en Barut* viu un altre cas semblant de un rey contra un altre, e ab la ajuda de nostre senyor Déu e per consell meu la ciutat fon liberada dels enemichs» (10.4.23, 132.40), «E tengut lo consell, Tirant cridà hun cavaller, natural del regne de Túniç, (...) qui era stat catiu *en Contestinoble* e sabia tots los passos» (414.2.12, 1050.24).

(b) En el *Tirant* no apareix mai la preposició *a* quan el mot inicial d'una determinació de lloc és un demostratiu; en aquest cas, s'hi utilitza sempre *en*, tant per a expressar la idea de direcció com la de situació:

De direcció:

«Tota la gent cuytà *en aquella part* e combatien-los molt bravament» (104.4.21, 321.18), «Tirant, qui'ns és jermà e senyor de tots, nos preguà que volguéssim venir ab ell *en aquesta terra*» (119.7.4, 379.9).

De situació:

«e per ço, senyor, com yo só gran peccador *en aquest món*, per ço vos clam mercè que'm vullau perdonar tots los meus peccats» (291.6.20, 823.35), «E stant lo príncep Tirant *en aquesta ciutat* atendat e reposant, tramès los dos embaxadors moros per tota aquella terra entorn» (459.4.7, 1131.21).

(c) Quan el mot inicial d'una determinació de lloc és l'indefinit *un*, en qualsevol de les seves formes de flexió, generalment és precedit en el *Tirant* de la preposició *en*, tant si es tracta d'expressar la idea de direcció com la de situació. Descomptant-ne els casos en què el complement és format pels sintagmes «una part» (en el qual cas es troben totes dues preposicions, amb preferència, però, per *a*) i «un depart» (en què apareix sempre *a*), la preposició *a* només hi apareix en 5 casos, expressant sempre la idea de direcció; són els següents:

«Com foren dinats, Tirant cavalcà ab cc. roçins e anà a una vila que stava a una legua, qui havia nom Miralpeix» (133.15.10, 434.22), «E aplegant lo rey Scariano a una ribera, al passar perdé molta gent» (301.6.14, 849.12), «lo capità Roquafort entrà en la mina ab los mil hòmens d'armes, que no foren sentits, e cuytaren a hun portal qui era molt prop de allí hon eren exits» (394.3.25, 1017.25), «me fiu portar a hun retret del monestir» (398.2.4, 1022.29), «Lo rey pres a Tirant per la una mà e al rey de Feç per l'altra, e la reyna de Sicília a la reyna de Feç; e axí anaren a una gran sala, la qual era molt bé empa-ramentada de draps d'or e de seda» (408.3.14, 1037.32).

Exemples amb la preposició *a* precedint els sintagmes «una part» i «un depart»:

«tots los stats stigueren de peus, e apartaren-se *ha una part* e a l'altra fehent carrer» (68.12.42, 241.18), «Féu-se venir un cavaller de aquells qui tenien càrrech del camp e dix-li *a un depart*: —Mira aquell grant covart del Turch» (133.6.13, 428.14).

En els altres casos, que són la major part, s'hi troba sempre *en*:

De direcció:

«ab la gran multitut de la gent, fem venir la salvatgina *en un portell*, e allí, ab fleches, balestes e lançes, ne fon feta una gran destrucció» (96.2.17, 291.25).

De situació:

«Tirant la abraçà, e ab cara molt afable la pres per la mà, e, aseguts *en una finestra*, li féu principi a paraules de semblant stil» (275.3.12, 788.29).

Quant a l'indefinit *algun*, que sol presentar les mateixes característiques que *un*,⁶⁵ el *Tirant* n'ofereix molt pocs exemples, ja que aquest

65. És per això que tots els autors que s'ocupen d'aquest tema els tracten conjuntament. Vegeu, per exemple, P. Fabra, *Gramàtica de la llengua catalana*, § 135, II, 2.

mot no hi és gaire freqüent; generalment s'hi utilitza l'indefinit *cascun*, que, pel que fa a la qüestió de què tractem, no hi és equivalent perquè no comença en vocal. Això no obstant, en els pocs casos en què *algun*, en qualsevol de les seves formes de flexió, inicia una determinació de lloc, és precedit sempre de la preposició *en*. També apareix sempre *en* davant una determinació de lloc iniciada per l'indefinit *altre*, en qualsevol de les seves formes de flexió. Exemples:

«E deus bé pensar en tots los dans de la mia persona e lo que seguir-me'n pot, ço és infàmia; e ta sposada, que ara és senyora, lavors serà cativa e *en alguna torre* li daran posada» (279.2.37, 794.32), «Lo emperador se posà a dinar, e la emperadriu, e sa filla, e lo capità après de ella. E féu seure als dos cavallers *en altra taula* ab totes les dones e donzelles» (132.7.40, 424.23).

(d) En les determinacions de lloc iniciades per alguna de les formes de l'article, alternen, d'una manera més difícil de precisar que en els casos anteriors, les preposicions *a* i *en*.⁶⁶ L'única diferència important que hi he sabut trobar fa referència, més que a l'expressió de les idees de direcció i de situació, al fet que la determinació alludeixi a un lloc material, físic, o bé tingui un sentit figurat. Quan les determinacions d'aquest tipus denoten un lloc físic, material, hi apareixen totes dues preposicions, amb una certa preferència, potser, per *a*;⁶⁷ vegeu-ne diversos exemples:

De direcció:

«La princessa ab la Viuda e ab les dos donzelles devallaren *a l'ort*» (283.3.11, 804.20), «Prengueren licència de l'emperador e de les dames e anaren *a les posades*» (450.6.14, 1114.24);

«Aprés la colació feta, lo rey isqué *en la praderia* e aquí començaren

66. La preferència per la preposició *a* davant de l'article definit a què es refereix P. Fabra en la citació reproduïda a la p. 90 no es veu gaire clara en el *Tirant*, on els grups *en lo*, *en la* i *en les* sobretot, però també *en l'* i *en los*, són ben freqüents.

67. Davant un article amb la vocal elídida, aquesta preferència és més clara.

de dançar» (52.2.22, 198.13), «no és cosa concedent ni usitada que les donzelles vagen en les guerres» (155.5.11, 525.23).

De situació:

«e al cap se posà la corona de l'imperi» (277.3.40, 791.20), «(Tirant) ab cuytats passos anà hon lo rey era, qui l'esperava a la porta de la sglésia» (75.2.39, 261.15);

«a ella feren morir fora del regne, e morí en l'espital d'Avinyó» (229.4.29, 694.29), «mès la mà en una botgeta que portava en la cinta e tragué una gran grapada de ducats» (98.4.12, 296.1).

Quan es tracta de determinacions locatives preses en un sentit figurat, generalment hi apareix *en*; exemples:

«legim en les històries dels sancts pares la gran virtut del noble Josuè» (37.1.7, 182.3), «No-m clam de la fortuna si m'ha portat en l'estrem que só de la mia mala sort e desaventura, puix mos peccats m'i han conduyt» (318.2.1, 888.11).

També s'hi troba, però, *a*:

«E què-y fretura festes a les bodes puix a les sposalles no n'i hagué? —dix Tirant» (218.6.33, 667.15), «só vengut a la fi de mos darrers dies si la tua virtut no-m vol perdonar» (334.1.10, 916.17).

(e) En els sintagmes iniciats per possessius, numerals o altres determinants no detallats anteriorment i en els sintagmes indeterminats, predomina la preposició *en*, sobretot quan es tracta de sentits figurats. En alguns casos, però, es donen estructures fixes amb *a*: «anar a missa», «anar a caça», «venir a batalla», «atènyer a port salvador», etc. Exemple:

De direcció:

«donaren-se molts cops lo hu a l'altre, e los dos caygueren en terra» (73.2.22, 255.5), «E si entra en fet d'armes, no invoca sanct negú sinó lo nom de Carmesina» (138.7.20, 450.2);

«E yo fermí fort dels sperons al ginet e aconseguí'l, e d'encontre l'en-

deroquí a terra del cavall» (149.4.34, 500.18), «Per lo matí ella se levà tota malalta del vetlar que havia fet; ab tot açò ella se sforçà de anar a missa» (216.4.33, 662.7).

De situació:

«Aquest (cavaller) s'era trobat en ·vii· batalles campals» (2.2.2, 122.7), «Fermades les treves, anaven les dones per lo camp replegant los cossos morts dels crestians perquè·ls poguessen soterrar en magnifiques sepultures» (349.5.8, 949.38); «Stefania seija a cap de taula, e les altres après d'ella» (189.2.39, 617.30), «en la companyia de Tirant ha[n] venguts molts reys, duchs e grans senyors per valer·li, e seran tots a les vostres bodes» (432.4.38, 1084.21).

(f) En els casos en què les determinacions de lloc són representades per un nom de persona o pronom personal, alternen en el *Tirant* les preposicions *a*, *ab* i *en*, sense, però, gaires interferències. En els capítols dedicats als usos generals d'aquestes tres preposicions (segona part del present treball), es farà referència detallada al seu ús davant noms referits a persones; em sembla oportú, però, de presentar-los ara d'una manera comparada.

Amb la idea de direcció devers un lloc o de terme final d'un moviment expressat per un nom de persona o un pronom personal, s'empra, en el *Tirant*, la preposició *a*:

«Lo emperador se acostà a sa filla e ella no pogué més parlar» (162.1.19, 558.25), «E dit açò, Ypòlit prestament fon despullat; anà a la gentil vella e despullà·li la roba que vestia, e restà en camisa» (262.2.2, 755.12).

Amb la idea de situació, si es pren la persona com a lloc a l'interior del qual és o s'esdevé alguna cosa, s'empra la preposició *en*; generalment, *en* amb aquest valor precedeix pronoms personals:

«No és de admetre scusació de tan justa demanda si pietat e misericòrdia en tu habiten» (9.1.3, 130.9), «No·m fretura despendre paraules

—dix lo catiu—; com vos ho auré dit, consell ni ajuda *en vós* ni *en altre* no trobaré» (108.4.33, 338.12).

Amb la idea també de situació, però indicant proximitat en l'espai, companyia, s'usa la preposició *ab*:

«primer deu hom examinar lo cavaller ans que *ab ell* poseu vostre fill, car si ell és virtuós, ell ne farà mil de virtuosos; e tot per lo contrari si és viciós: tal serà lo criat» (166.4.26, 580.14), «Com lo senyor de Malvehí fon *ab Tirant*, consellà-li que la sua persona devia anar, ab tota la presa que feta havia, davant l'emperador» (166.5.4, 580.29).

Els únics casos d'interferència entre aquests tres usos es donen amb els complements dels verbs *ferir*, *aplegar* i *arribar*. Els complements del verb *ferir*, que denoten direcció, quan es refereixen a persones no són introduïts per *a* sinó per *en*.⁶⁸ Semblantment, els complements referits a persones dels verbs *aplegar* i *arribar* són introduïts per la preposició *ab* i no per *a*.⁶⁹

«Lo virtuós rey de Anglaterra (...) ab aquella pocha gent que restada li era, isqué de la ciutat e ab gran ànimo ferí *en los moros*» (12.1.39, 135.20), «Com los metges foren aplegats *ab Tirant*, trobaren-lo en un lit, ab gran dolor que sostenia» (236.7.25, 717.5), «E (Diafebus) féu prestament carregar les adzembles, e tots pujaren a cavall a les dues hores de la nit; e partí ell hi lo conestable. (...) Arribats que foren *ab Tirant*, no fon poch lo plaer que pres en llur venguda» (148.2.29, 496.4).

A part d'aquestes interferències, cal assenyalar-ne una altra entre les preposicions *ab* i *en*. Es dóna en les frases següents, en la primera de les quals sembla que sobresurt la idea d'interioritat i en la segona la de companyia:

68. Vegeu, a la segona part d'aquest treball, la nota 7 de l'apartat dedicat als usos generals de la preposició *a*.

69. Vegeu, a la segona part d'aquest treball, els valors locatius de la preposició *ab*.

«E certament ell me dóna pena més cruel que mort per causa de son mal, car los perills que amor *en si* porta són tan strems que ab tota veritat mon sentiment no basta a saber-los compendre» (245.3.13, 731.3), «altre delit amor *ab si* no porta sinó sperança de benaventurada fi» (323.3.3, 899.35).

Els sintagmes d'aquests tipus són sempre introduïts en el *Tirant* per la preposició *ab*.

Fent un resum de les dades aportades fins aquí, referents a l'ús de les preposicions *a*, *en* i *ab* en les determinacions de lloc, podem concloure que en el *Tirant*:

(a) Les idees de direcció i de situació són expressades, en general, indistintament per les preposicions *a* i *en*.

(b) La preposició *en* és més freqüent i apareix en més contextos que la preposició *a*.

(c) Quan el mot inicial del sintagma és un demostratiu, s'empra exclusivament la preposició *en*.

(d) Amb noms propis de lloc i amb sintagmes el primer element dels quals és un indefinit s'empra generalment la preposició *en*; en algun cas aïllat, hi apareix la preposició *a*, expressant la idea de direcció.

(e) Quan la determinació locativa és expressada, en sentit figurat, per un nom de persona o per un pronom personal tònic, s'empren totes tres preposicions: *a* indica direcció, *ab* proximitat, companyia, i *en* situació en l'interior de la persona.

(f) En els casos en què el mot inicial del sintagma és un article, es troben les dues preposicions *a* i *en* en tots els contextos; quan es tracta de determinacions de lloc en sentit figurat hi predomina, però, *en*.

(g) En els altres casos —sintagmes iniciats per un possessiu, un numeral o algun altre determinant no especificat anteriorment o sintagmes indeterminats—, hi apareixen també les dues preposicions *a* i *en*, amb un predomini, però, d'aquesta darrera, que és més accentuat en els casos amb sentits figurats.

(h) Els usos inadequats o interferències d'aquestes tres preposicions en els seus valors locatius són insignificants.

2. Les preposicions *a*, *ab* i *en* i el complement indirecte

Un dels casos més interessants que ofereix el *Tirant* d'interferència entre les preposicions *a*, *ab* i *en*, el trobem en el complement indirecte quan el mot inicial és un demostratiu. S'ha vist a l'apartat anterior que en les determinacions de lloc no hi ha cap cas en què un demostratiu vagi precedit de la preposició *a*; sempre hi ha *en*. Aquest fenomen d'incompatibilitat entre la preposició *a* i els demostratius es fa encara més palès en el complement indirecte: contrasten en gran manera les vacil·lacions i alteracions que s'hi produeixen davant dels demostratius amb la regularitat de la presència de la preposició *a* en tots els altres casos.

Ha estat observat que, probablement a causa de la freqüència i de la constància d'aparició de la preposició *en* davant els demostratius en les determinacions de lloc enfront dels altres casos amb *a*, s'estengué l'ús de la preposició *en* davant els demostratius a altres funcions que corresponien, pròpiament, a la preposició *a*, com és el cas del complement indirecte. Del creuament d'aquestes dues preposicions, en resultà, d'altra banda, la forma *an*, que es troba ja documentada en els textos medievals. P. Fabra explica aquest procés de la manera següent: «Aquesta oposició o inici d'oposició entre *al* (amb *a*) i *en aquell* (amb *en*) [en els circumstancials de lloc] ha pogut ésser la causa de la intromissió de *en* en els complements indirectes quan aquests comencen amb un demostratiu, de la qual trobem ja exemples en català antic. (...) Però en casos com aquests, en què *en* ve a usurpar una funció encomanada exclusivament a la preposició *a*, aquesta havia d'oposar una forta resistència a la substitució. Del conflicte entre *en* i *a* sembla haver nascut la forma híbrida *an*».⁷⁰

En el *Tirant*, el complement indirecte, com és normal en català, apareix introduït gairebé sempre per la preposició *a*. Només en 33 casos s'hi troben altres preposicions (*en* en 23 casos, *ab* en 5 casos i la forma *an* en 5 casos) i en un nombre molt reduït de frases, generalment anacolútiques, manca la preposició. Reprodueixo a continuació totes aquestes excepcions.

70. P. Fabra, *Converses filològiques*, núm. 64. Vegeu també sobre aquesta qüestió J. Gulsoy, «The descendants ...».

(a) Complementos indirectes introduïts per la preposició *en*:
 Casos en què la preposició *en* precedeix un demostratiu:

«aquell vull que sia per mi hi en loch meu, e *en aquell* renunciaré la corona, lo regne e lo ceptre real» (16.2.28, 142.5),⁷¹ «lo cavaller deu servir en tres guises. La primera defensant la Sglésia, matant e malment totes les gents qui mal volen fer *en aquella*» (35.2.17, 179.3),⁷² «Senyor, aquest és lo qui-m donà aquest manto que porte, e *en aquest* doní la vostra letra» (80.2.26, 268.8), «E lo rey ha donat, senyor, de renda tots anys *en aquesta fraternitat* -xl· mília scuts» (92.2.35, 289.3), «La qual cosa *en aquells* (los enemichs) donà admiració de virtut e fe» (133.10.4, 430.10), «a mi no par per via neguna que sia útil negú donar treves *en aquesta mala generació*» (137.4.11, 444.18), «gràcies sien fetes *en aquell qui és senyor de virtut e rey de glòria*» (143.1.24, 468.27), «lo gran perill que representa *en aquells qui la vida abandonen*» (161.8.30, 551.8), «com los dos (saviesa e ardiment) són complidament en hun cavaller qualsevol que sia, *en aquest* pertany de haver senyoria o dignitat la major del món» (186.2.39, 551.8), «vostra altesa s'és de mi amagada per fer festa *en aquest reprovat de Tirant*» (215.4.2, 659.12), «Lo piadós parlar porta ab si tristor als hojords, en special *en aquells que ab molta amor amen*» (217.1.4, 662.18), «lo meu innocent desig no és pus sinó ab amor fer serveys *en aquella de qui só e seré tant com la vida me acompanyarà*» (233.1.11, 702.10), «a vostra selcitud ne pren axí com *en aquel qui sent la odor de la vianda e no n gusta*» (253.2.29, 741.20),⁷³ «sien posats (standarts) en-

71. Confirmen que es tracta d'un complement indirecte aquests altres casos: «Com lo rey de Anglaterra (...) renuncià lo regne, la corona e lo ceptre a l'hermità» (17.1.12, 142.10) i «vos promet de fer renunciar-vos la corona de l'imperi» (451.2.30, 1115.20).

72. Compareu aquest cas amb els següents: «axí com la punta de l'espasa forada tot lo que aconseguex, axí lo bon cavaller deu foradar e aconseguir a tots aquells qui mal volen fer a la Cristiandat ni a la Sglésia» (35.2.21, 179.5) i «e com les bombardes tiraven, daven damunt los matalafs e no podien fer mal ni dan a la nau» (100.6.24, 307.15). Coincideixo, en la qualificació dels sintagmes d'aquest tipus com a complementos indirectes, amb l'opinió de G. Rigau expressada en l'article «Hi datiu inanimat», *Els Marges*, 12 (gener 1978), pp. 99-102.

73. M. de Riquer interpreta equivocadament aquest fragment: «a vostra selcitud ne pren així com en aquell qui sentia odor de la vianda e no gustà». Al facsimil de l'exemplar de Nova York no hi ha l'abreviatura del pronom sobre *no*; sí que hi és, en canvi, al de València.

torn de l'altar major per memòria e lahor del virtuós Tirant, qui tan gran benefici fa *en aquest imperi*» (275.2.24, 788.4), «La pensa mia sta alterada de haver hojít recitar *en aquesta donzella* paraules tals qui han nafrada la mia ànima» (356.1.4, 965.23), «lo mal que volies fer *en aquesta ciutat*, si bé-t recorda, has ja remès e perdonat» (372.1.16, 984.29).⁷⁴

Altres casos:

«dar combat o combats *en viles o ciutats o castells*» (89.2.4, 287.15),⁷⁵ «E vostra altesa s'és de mi amagada per fer festa en aquest reprovat de Tirant, donant més fe *en Stephania e Plaerdemavida* que no a mi» (215.4.2, 659.12),⁷⁶ «ab strema vergonya só venguda davant la senyoria vostra per yo ésser stada ocasió de tant de mal que's sia seguit *en lo millor cavaller qui en lo món tot trobar-se poria*» (240.2.6, 725.15), «E fóra stada vera si lo cars tan desaventurat no-s fos seguit *en la persona de Tirant*» (245.3.23, 731.9),⁷⁷ «yo ignore si vénen per algun mal a fer *en la vostra persona*» (262.7.5, 758.36),⁷⁸ «*En la tua discreció*, afable e graciosa donzella, coman la mia pensa e vida» (276.1.3, 788.34),⁷⁹ «engendren-se moltes malalties, qui darien dan *en la vostra delicada persona*» (283.2.37, 804.7).

(b) Complementes indirectes introduïts per la preposició *ab*:

«E com la dita història e actes del dit Tirant sien en lengua anglesa e *ab vostra illustre senyoria* sia stat grat voler-me pregar la giràs en

74. Vegeu la nota 72.

75. Compareu aquesta frase amb les següents: «Com veren la nau, totes les fustes se posaren en orde per pendre-la e donaren-li un gran combat» (100.5.24, 306.29), «poria ésser que los enemichs donassen combat *a la ciutat*» (131.5.17, 418.24).

76. Cf. «Sia plasant a la vostra altesa donar fe e crehença *a aquell* (embaxador), com de açò sia digne» (389.1.7, 1011.4) i «donà-li lo sagell seu perquè l'emperador *li* donàs fe e crehença» (414.2.21, 1050.29).

77. Compareu les dues darreres frases amb les següents: «Certament —dix la princessa— que aquell cars no *li* és seguit sinó per la mia partida» (163.8.33, 566.1) i «Gran dupte tinch que *a la senyora princessa* no haja seguit algun dan que lo emperador *li* haja fet per causa mia» (236.4.34, 714.40).

78. Vegeu la nota 72.

79. Cf. «*A tots vos coman lo meu parentat*» (291.7.14, 824.18).

lengua portuguesa (...)» (D.2.20, 113.17),⁸⁰ «Encara més, ordenà *ab los regidors de la ciutat* que anassen per totes les cases; e tragueren en la plaça quant forment e ordís e mills trobaren» (124.5.39, 394.36), «Lo capità se partí de l'emperador e donà orde *ab lo senyor de Malvehi* de haver molts pagos, capons, perdius e gallines per a l'endemà» (161.13.18, 554.24), «E més, ordenaren ell (Tirant) e lo Capdillo *ab mercaders* de trametre en terra de crestians per arnesos e per cavalls» (321.3.34, 895.22),⁸¹ «Yo't prech de paraula vulles dir al senyor e gran Soldà, *ab aquest rey d'armes qui ab tu yrà*, li done licència de parlar davant ell» (153.1.12, 509.12).

(c) Complementos indirectes introduïts per la forma *an*:

«O, com stich molt enujada de la mia gran ignorància com no he feta molt més honor *an aquest pobre de hermità* (...)» (11.3.28, 134.22), «(lo cavaller) deu ésser humil e perdonar liberalment *an aquells qui l'auran dampnificat*» (33.1.9, 175.12),⁸² «E com la majestat del senyor emperador subhesca⁸³ en virtut e bondat de cavalleria *an aquells gloriosos antichs cavallers grechs*, és mereixedor (...) de senyorejar tots los reys de l'univerç món» (138.1.14, 446.8),⁸⁴ «Preneu la meytat

80. En aquest cas es tracta, evidentment, d'una errada, que ja és esmenada a l'exemplar de València i que esmenen, també, tots els editors del *Tirant*.

81. A les tres darreres frases, els sintagmes subratllats sembla que han d'ésser considerats com a complementos indirectes. En uns altres dos casos, apareixen en el *Tirant* les construccions «ordenar a algú alguna cosa» i «donar orde a algú de fer alguna cosa» amb el complement indirecte introduït, com és normal, per *a*: «tornà-se'n en la ciutat de Contestina per donar orde *a la gent* que's recullissen ab los cavalls» (404.2.36, 1033.4), «Tirant féu prest levar los dos camps e ordenà e féu ordenar *al rey Scarioano* tota la gent, que cascun capità ab sa squadra partís» (465.1.10, 1142.32).

82. En el *Tirant*, com en molts altres textos antics, el verb *perdonar* és usat, en general, intransitivament. Vegeu el DCVB, s.v. *perdonar* (VIII, 454b) i el DECLC, s.v. *dar* (III, 27a i especialment 28b n. 9). El DCVB, això no obstant, dona com a exemple d'ús d'aquest verb «amb complement directe de la persona afavorida» una frase del *Tirant* («tu perdonist tots aquells»), que tant a l'exemplar de Nova York com al de València porta preposició («tu perdonist *a* tots aquells», 81.7.6, 274.33).

83. *Subhesca*: variant de *succehir* que no recull el DCVB; en tots els altres casos en què apareix aquest verb en el *Tirant* és escrit amb *-cc-*.

84. Malgrat que no hi ha cap altra frase en el *Tirant* en què el verb *succehir* porti un complement directe o un complement indirecte (es tracta d'estructures

de la nostra gent e yo pendré l'altra, e an aquell qui la sort vendrà que done primer la batailla» (141.2.20, 457.28),⁸⁵ «haveu volgut levar la successió de l'imperi an aquell famós e illustre senyor lo duch de Macedònia» (141.4.27, 459.38).

(d) Complementes indirectes apreposicionals. Unes vegades es tracta de frases anacolútiques en què el complement indirecte és col·locat davant del verb i en què, sovint, la preposició estaria en contacte amb un demostratiu:

«los jutges del camp eren ·xii·; los ·vi· tenien un libre dels vençedors, los altres lo tenien dels vençuts. Aquells que morien sens que no·s volien desdir, feÿen los altre procés de mals cavallers, vençuts e posats en gran desonor e infàmia» (60.2.27, 215.39), «la qual doctrina e crehença aquells qui la tenen en llur fi dóna consolació e glòria sens fi» (135.2.16, 440.33), «Aquells qui descavalquen, pensau que·ls deixa desarmar ni los roçins desansellar? Ans tot lo dia han star armats per ço que si algun cars los sobrevenia aquella gent fos pus prestament a cavall que tots los altres» (145.3.27, 420.26), «Com Phelip se véu rey, (...) delliberà de passar ab tot lo major poder que pogués en ajuda de Tirant. E (...) fon suplicat que no·y anàs aquell any per quant la reyna era prenyada. E ell, vehent lo gran contrast que li feÿen, li fon forçat de restar» (154.11.10, 519.30), «(Tirant tenia) gran desig de poder·ho manifestar a son cosín germà Diafebus (...) stimant que, axí com ell, a cascuna persona devia plaure la contentació que ell tenia» (272.2.4, 784.19), «O fortuna, enemiga de tots aquells qui rectament en lo món viure desigen! Per què has permès que los meus desafortunats ulls hajen pogut veure cosa que tots los vivents no han vist ni porien pensar que hun tal cars fos possible qui fer·se pogués, si donchs la femeníl condició no li és res imposible que de mal sia?» (283.5.2, 805.32), «E com aquest albanès venia la tanda de la sua guayta, (...)

del tipus «succehir en la corona» (355.6.2, 964.31), «succehir en loch meu» (316.1.22, 885.9), «après de aquest succehí son fill» (126.3.17, 402.32), etc.), considero que el complement subratllat d'aquesta frase és indirecte, atesos l'ús del llatí *SUCCEDERE* amb aquest significat (*SUCCEDERE ALICUI*) i l'ús del català medieval, que, en la major part dels casos, empra aquest verb intransitivament (vegeu el *DCVB*, s.v. *succeir*, X, 60a).

85. Observeu que, pròpiament, la preposició hauria d'anar davant del relatiu i no davant del demostratiu.

convidava a tots aquells qui eren de la sua guayta a menjar e a beure» (315.3.40, 881.35).

Altres vegades, com en els quatre casos que reproduïxo a continuació, l'absència de la preposició *a* és més difícil d'explicar (bé que també hi ha, en un cas, un demostratiu; en els altres casos es tracta, curiosament, d'un pronom personal):

«per lo poder *nosaltres* dat, sentenciam e declaram que lo senyor de les Vilesermes és mort com a bon cavaller» (68.1.17, 233.10), «digau *aqueix vostre capità* que faria bé que se'n tornàs en sa pròpia terra» (134.2.10, 436.23), «si vençem, magnífichs senyors, tot lo imperi serà nostre: ciutats, viles e castells seran sots la senyoria nostra (...) E si la desaforada fortuna consent *nosaltres* fugir, totes aquestes coses vendran al contrari» (156.2.3, 529.1), «sé verdaderament que altre desig en aquest món no té sinó com poria fer honors e serveys a la magestat vostra (...) car si no fos per la amor vostra no li freturava *ell* de venir aci per conquistar l'imperi grech» (432.3.32, 1083.32).

És important d'assenyalar que la major part d'aquestes irregularitats es produeixen en frases en què el mot inicial del complement indirecte és un demostratiu. A causa d'aquest fet, m'ha semblat interessant d'examinar tots els casos en què un complement indirecte té un demostratiu al començament i de comprovar-ne les característiques que presenten. El resultat d'aquest examen ha estat el següent:

Total de casos: 57
 20 precedits de *a*
 10 precedits de *ha*
 16 precedits de *en*
 5 precedits de *an*
 1 precedit de *ab*
 5 sense preposició

La primera constatació que se'n desprèn és que la preposició *a* (bé amb la forma *a* bé amb la forma *ha*) hi apareix en un percentatge relativament baix (52,64 per cent). Dins d'aquests casos introduïts per *a*, destaca l'alt percentatge en què es dona la forma *ha*: si tenim en comp-

te el fet que en tot el *Tirant* la forma *ha* representa, respecte del total d'ocurrències de la preposició *a*, només un 0,59 per cent i que aquí els casos en què trobem aquesta forma (10) representen, respecte del total de casos en què la preposició *a* introdueix un complement indirecte iniciat per un demostratiu (30), un 33,33 per cent, haurem de concloure que la *b* no hi és posada arbitràriament sinó que hi té una funció determinada.⁸⁶

S'observa, en segon lloc, que les formes *en* i *an* s'hi troben en un nombre important de casos mentre que la forma *ab* només hi apareix una vegada. No s'hi troba mai, d'altra banda, la forma *ad*. Els cinc casos en què no hi ha preposició coincideixen amb cinc frases amb anacolut.

Finalment, a la vista d'aquests resultats es fa encara més evident la incompatibilitat entre la preposició *a* i els demostratius que ja s'havia manifestat en el complement directe (generalment no hi ha preposició davant dels demostratius; en un cas pren la forma *an*) i en les determinacions circumstancials de lloc (no hi ha mai la preposició *a* davant d'un demostratiu). En el complement indirecte, aquesta incompatibilitat provoca solucions diferents, una de les quals, *ha*, té un abast de difícil delimitació, ja que, en principi, es tracta d'una simple variant gràfica.

3. *Altres casos en què alternen les preposicions a, ab i en*

Les preposicions *a*, *ab* i *en* coincideixen, de vegades, en l'expressió d'uns mateixos significats: totes tres preposicions, per exemple, es troben amb valors modals i causals; *a* i *en* tenen un valor final; etc. Això fa que, en alguns casos, apareguin, en contextos semblants i amb significats equivalents, dues preposicions diferents:

«Encara manam sien celebrades festes que duren xv dies *en labor* e glòria de aquell virtuós ja desús nomenat» (58.3.6, 210.18), «Com

86. Aquesta constatació podria emmenar a creure que la forma *ha* apareix sempre davant de noms començats en vocal. Això, en el *Tirant*, no és cert: aquesta forma precedeix mots començats en vocal i mots començats en consonant, indiferentment. L'únic cas en què m'ha semblat que la *b* podia tenir un caràcter significatiu és el dels demostratius.

per mi sien stades celebrades festes *a honor, labor e glòria de nostre senyor Déu*» (58.2.7, 209.31);
 «Primer de tots venien ·iiii· patges de poca edat, *ab gipons de argenteria*» (68.13.5, 241.21), «E venien *en gipons* ab mantos hi spases» (163.2.18, 561.27).

Altres vegades, aquestes preposicions alternen, també en contextos semblants, però amb matisos de significat diferent:

«Què faré yo desconsolada? Ab qui m'aconsolaré? *En* què pendrà repòs la mia ànima?» (103.2.41, 319.1), «Car la mia adolorida ànima no troba repòs sinó *ab scampament de làgremes*» (315.1.10, 880.7);
 «Sperança e temor entrecambien la nostra crehença de dubtosa temor, e vós mostrau aferrar *en aquella flaca rama* com a persona torbada» (160.1.4, 545.20), «ab gran fatiga e major perill, tragué lo barril de la sua mercaderia, lansà'l en mar y ell après d'ell, e aferràs *ab lo barril* per poder-lo traure en terra» (265.2.35, 771.32);
 «Noblea, riquesa e potència deuen ésser comptades *en los béns de virtut*» (192.2.1, 634.30), «Faré afixa la tua sanch a la de Rocasalada, y seràs comptada *ab les dones de Bretanya*» (38P.2.21, 998.33).

Aquestes alternances són les que expliquen, probablement, els pocs casos clars d'interferència entre les preposicions *a*, *ab* i *en* que hi ha en el *Tirant*, que són els que transcriu a continuació:⁸⁷

Casos de *ab* en lloc de *a* o *en*:

«e posaren aquelles bigues en lo riu daval lo pont de pedra, e de bigua *ab bigua* clavaren bons cabirons grossos» (140.4.42, 455.40),⁸⁸ «Com fon prop del pont, quasi *ab un tir de ballesta*, posà la tocha que portava al cap de la lança e feu senyal de segur» (149.3.40, 499.33),⁸⁹

87. No considero aquí els casos que afecten el complement indirecte, que ja han estat comentats a les pp. 100-103.

88. Cf. «*de la una a l'altra* (galera) posaren taules encadenades perquè pogués passar molta gent» (113.3.37, 360.2). J. Gulsoy, en l'estudi «The descendants ...», manifesta que, enfront dels exemples del *Tirant* en què s'empra *en* per *ab*, en aquest cas es tracta d'una ultracorrecció (p. 51, n.1).

89. Cf. «Com foren quasi *a tret de bombardà*, se levaren tots, mostrant ésser maldestres en la guerra» (24.3.30, 157.35).

«Entre los mortals no coneix altri sinó a tu qui sia ple de amor, la qual és raygada *ab bones sperances*, qui per tos singulars mèrits te faran triümfar en aquest món y en l'altre» (275.1.4, 787.7),⁹⁰ «negú no-s deu eguallar *ab la robindat* ni en la follia *ab negú*, sinó en la gentilesa e virtut» (124.3.26, 393.13), «Só alegre en despendre largament lo temps de ma enamorada vida *ab tan enamorades paraules*» (250.1.4, 736.35).⁹¹

Casos de *en* en lloc de *ab*:

«Senyor —dix Diafebus—, yo hauré enujada la senyoria vostra *en tantes rahons que he explicat*» (84.3.12, 281.9),⁹² «e fon concordat per tots que lo Soldà en persona passàs en la ylla de Rodes *ab lo major poder que pogués*, que *en les sues naus* porien passar en dos o en tres viatges» (99.4.14, 302.21),⁹³ «yo no seria sufficient a poder satisfer *en paraules* ni *en obres* lo gran donatiu que la celsitut vostra li à offert de la vostra noble persona» (138.6.30, 449.23),⁹⁴ «Com véu la Viuda que Tirant no mudava de so, començà-li de fer hun tal conort, *en paraules de semblant stil*» (283.6.16, 806.32),⁹⁵ «jamés no-t poria premiar les grandíssimes honors e serveys que de tu he rebut; per què suplich a la inmensa bondat de nostre senyor Déu que-ls te vulla premiar *en molta honor e prosperitat*» (333.2.15, 914.30),⁹⁶ («Plaerdem-

90. Es tracta de l'únic cas en què apareix el verb *raygar* en el *Tirant*. Cf., però, els següents exemples del DCVB: «Per la abstinència totes les virtuts espirituals són rahigades e edificades *en la ànima*» (Canals Carta, c. 24), «L'albre (...) quan està rahigat *en terra* sembla gran» (Isop, *Faules*, 22), s.v. *raigar*, IX, 101b.

91. Cf. «e vullés despendre lo temps *en tals cavalleries* qui aumentaran lo teu stat, honor e fama» (368.2.19, 979.20).

92. Cf. «Ne *ab cauteles* no he pensat enujar a negú, axí com han fet los habitants de aquesta ciutat» (369.3.5, 980.30).

93. El complement que expressa el 'vehicle' és introduït sempre en el *Tirant* per la preposició *ab*.

94. En aquesta frase, l'aparició de *en* en lloc de *ab* s'explica, probablement, per creuament amb frases com les següents, que sovintegen en el *Tirant*: «e lo duch (...) volgué *satisfes en les paraules* que l'emperador dites havia» (27.6.6, 167.8), «E Tirant volgué parlar per *satisfes en lo que-l* cavaller havia dit de ell» (124.3.14, 393.6).

95. Cf. «Lo rey, *ab paraules de molta amor*, aconortà a sa filla tant com pogué» (103.3.6, 319.7), «Tirant respòs *ab paraules de semblant stil*» (166.6.37, 582.3).

96. Cf. «no sabem ni tenim *ab què* te puguam premiar de la honor e pietat misericorde que de nosaltres aflegits has aguda» (107.6.4, 335.35).

vida) consentint a la voluntat de Tirant, *en poques paraules* hun poch spay tardà respondre» (381.2.42, 999.35).⁹⁷

D'altra banda, es pot observar que hi ha verbs que presenten, en el seu règim, una alternança de les preposicions *a* i *en* (*aderir, advertir, consentir, provehir, replicar, respondre, satisfer*, etc.); aquestes alternances són freqüents davant infinitius:

«Per què us prech, capità virtuós, que us vullau dispondre *en anar contra los enemichs nostres*» (122.2.5, 389.22), «E vosaltres, qui de la secta mafomètica stau abeurats, aquella de tot renunciant dispondreus *a rebre la fe cathòlica*» (403.3.3, 1029.29);

«E per la molta virtut que en vós tinch coneguda, me obligue no solament *en servir-vos*, mas encara *a sostenir qualsevulla perill de mort*» (312.1.32, 875.37).

Cal assenyalar, finalment, que la incompatibilitat entre la preposició *a* i els demostratius *a* què m'he referit en parlar de les determinacions de lloc, del complement directe i del complement indirecte es manifesta també en la resta de casos (altres tipus de complements, règims verbals, etc.): molt sovint, la preposició *en* s'usa davant demostratius i la preposició *a* en els altres contextos:

«Prestament Tirant cridà los fels e, present ells, lo cavaller renuncià *al clam de la traçió*» (82.2.9, 277.27), «E si contra res d'açò venia ni-m pot ésser provat, vull ésser encorreguda (...) renunciant *en aquella ley que féu aquell gloriós emperador Július Cèsar*» (147.2.32, 494.21);

97. J. Gulsoy, en l'estudi «The descendants ...» (p. 51), dóna tres exemples del *Tirant* d'ús de *en* per *ab*: el primer que he reproduït (84.3.12, 281.9) i aquests altres dos: «Yo fuy en mon temps crestià batejat, e per mos peccats vaig *en molt gran pena*» (234.3.43, 709.15), «Molt se alegrà Plaerdemavida *en la bona resposta del capità*» (361.2.17, 972.11). No crec que aquesta interpretació sigui vàlida per als dos darrers casos. Pel que fa al primer, en el *Tirant* «anar en pena» surt dues vegades, amb *en* i no amb *ab*, paral·lelament a les expressions «viure en pena» (dues vegades) i «star en pena» (tres vegades); només hi apareix una vegada «viure ab pena», cas únic que no justifica afirmar que en tots els altres hi ha confusió de *en* per *ab*; si de cas, es tractaria del cas invers. Quant al segon, els complements de règim d'*alegrar-se* que hi ha en el *Tirant* són introduïts divuit vegades per *de*, dues per *per*, dues per *en* i una per *ab*, fet que ens emmena a una consideració idèntica a l'anterior.

«per suplir *a la sua demanda*, (...) diràs-li yo portaré una aljuba de carmesí» (153.3.6, 510.19), «Per satisfer a vostra demanda dellibere respondre a les vostres gracioses paraules, e tinch enug com no puch suplir *en aquelles* per ésser acompanyades de tanta amor» (267.1.4, 774,4);

«a mi par que vós me donau bon consell, pus la ciutat és tan fort e ben provehida de totes coses necessàries *a la guerra*, e tota hora que yo me-n vulla anar ho poré bé fer» (5.4.3, 125.33), «Com Tirant fon ab lo emperador en lo consell, parlaren molt de la guerra e de les coses necessàries *en aquella*» (231.1.27, 697.33).